

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

480P

284
4-79

Alpha
1852

2010

2001

234
Ա. 79

47

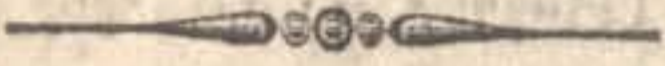
Handwritten signature and date
1852

ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ
ՈՒ
ԲՈՂՈՔԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐԸ
ԲՈՂ ՈՒՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԵՄ

ՏԵՏՐ . Ա

ՀՐԱՄԱՆԱԻ
ՎԵՀԱՓԱՌ ՊԵՏՐԻԱՐԳԻ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍՈՅ
Տ. ՅԱԿՈԲԱՅ ԱՐ.ՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
ՅՕՐԹԱԳԻՒՂ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՊՕՂՈՍԻ ԱՐԱՊԵԱՆ

1852

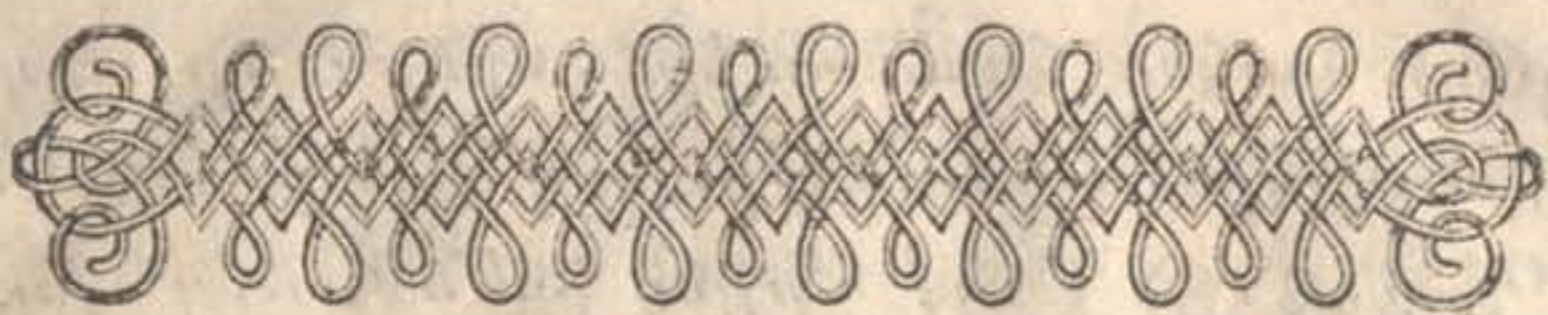
297

23202

«Ըն որ լսելու ականջ ունի՝ թող լսէ թէ
»հոգին ինչ կ'ըսէ Եկեղեցիներուն . . . Բու
»գործքերդ գիտեմ՝ որ ոչ պաղես , ոչ ալ
»տաք . քեզի պէտք էր պաղ ըլլալ՝ եւ կամ տաք .
»բայց դուն գաղջես , ու ոչ տաք՝ եւ ոչ պաղ .
»քեզ բերնէս դուրս փսխելու վրայ եմ . . .
»Սասի ես քեզի խորհուրդ կուտամ . ինձմէ
»կրակի մէջ փորձուած ոսկի ծախու առ , որ
»հարստանաս . ու ճերմակ հանդերձներ՝ որ
»հագնիս , որ քու անշնորհք մերկութիւնդ
»չ'երեւնայ , եւ աչքերդ դեղ դիր՝ որ տես
»նաս » . . . (Յայտ . 3 . 15 Ինչ 'ի 18 համարն)

ՆԼԽԵՐԳԵՆԻ

“Նոր պատուիրան մը կուտամ ձեզի՝
որ մէկզմէկ սիրէք, ինտոր որ ես ձեզ
սիրեցի՝ որ դուք ալ մէկզմէկ սիրէք”
(Յ՝ 14. 34. . .)

Ապաքէն՝ Բրիտոս աս պատուէրը քա-
նի քանի անգամ կրկնեց ու երկրորդեց,
ու ինքը ընտրեց մարդիկներէն “Մէկ քա-
նին Առաքեալներ (ըլաւու), մէկ քանին
Մարգարէներ, մէկ քանին Աւետարանիչ-
ներ, մէկ քանին Հովիւներ ու վարդա-
պետներ մինչեւ որ ամէնքս ալ
հասնինք հաւատքին միաբանութեանը”
. (Լ՝ 4. 11. 13) Առաքեալնե-
րուն ալ ամենէն աւելի մեծ եռանդով
քարոզած բաներնին աս էր. վասն զի՝ ա-
սով կ’ըլլայ ճշմարտապէս զԱստուած սի-
րելը ու իրեն հաւատալը եւ հնազանդիլը.
ասով կ’ըլլայ իրեն պատուիրանքները ամ-

բողջ պահող համարուիլը, «ինչո՞ւ որ սէրը
 »մեղքերուն շատութիւնը կ'ծածկէ»: (Ա.
 «Գե. 4. 8) Ասով կ'ըլլայ իրեն հաճոյ պա-
 տարագներ (աղօթք) մատուցանել. «եւ
 »թէ որ իմ ամէն ստացուածքս աղքատ-
 »ներուն կերցնեմ, ու իմ մարմինս այրելու
 »տամ, եւ սէր չ'ունենամ, օգուտ մը չ'եմ
 »ունենար: (Ա. Կորն. 13. 3) Եւ վերջապէս
 ասով կ'ըլլայ երկնից արքայութիւնը ժա-
 ոանդելը. վասն զի՝ անոր Տէրը »Աստ-
 »ուած՝ սէր է», (Ա. Գոհ. 4. 8 Եւ 16) ու
 «Սէրը Աստուծմէ է»: (Ա. Գոհ. 3. 7)

Ի այց դժբաղդաբար՝ (եւ անչո՞ւ շտ ժա-
 մանակիս պարագայներէն ստիպուած), ան-
 ուամբ եւ եթ քրիստոնեայ կոչուող կարգ
 մը մարդիկ՝ ատենէ մը ՚ի վեր էր որ որոմ,
 կադ ու կռիւի սերմը կ'ցանէին ընդհա-
 նուր Ազգին լրութեանը մէջ: Թէպէտ
 զայս ալ բաւական չ'համարելով՝ օտար ազ-
 դաց շատերուն մէջ ալ՝ ընդհանրական,
 Աթուղիկէ եւ Առաքելական համարուած
 Եկեղեցինիս պարսաւելով պարսաւեցին,
 ու նախատեցին. իրենց սրտերնուն պտուղ-
 ները, այսինքն սրտերնուն մէջ ծնած ու
 գոյացած անարգական խօսքերը ու հայ-
 հոյանքները, եւ իրենց սեպհականուած մե-
 նախաձառութիւնը՝ շատ սոսկալի մոլեղ-

նութեամբ ու անարդանօք եւ շատ ալ մեծ անամօթութեամբ անոր վրայ ձգել եւ ուրիշներն ալ հաւտացնել ուղերով:

Դանք որ՝ Աստուածային բարի կամեցողութեանը հակառակ, որ Աստուած խաղաղութեան է՝ եւ ոչ խռովութեան, (Ա. Կորն. 14. 33) սատանայները (որոնք ալ խռովութեան աստուածներ են, եւ որ իրենց նմանները երկրիս վրայ քիչ չ'են), իրենց կամքերնին յառաջ տարին: Աւ ինչպէս որ Պօղոս ցանեց կամ տնկեց Աստուածսիրութեան եւ խաղաղութեան հունտը, Ապողոս ջրեց, եւ Աստուած աճեցուց (Ա. Կորն. 3. 6) անանկ ալ՝ անոնցմէ մեկը ցանեց աս խռովութեան եւ Աստուածատեցութեան որումը, (Աստուածատեցութեան ըսինք, որովհետեւ մէկզմէկ ատելը Աստուած ատել ըսել է. Գլ. 1. 10. 16. Ա թ. 4. 8) միւս մը ջուր արւաւ, եւ սատանայն՝ որ աս խռովութիւններուն միջոցները աչալըջութեամբ ՚ի գործ դնելու կ'շարժէր ու կ'դրդէր զիրենք, աճեցուց:

Դաս մը ուրիշներ ալ՝ ասոնցմէ քաջալերուելով, որոց բնաւորութիւնն է խառնակութեանց մէջէն բան մը ձեռք ձգել, ասոնցմէ՛ կ'ըսեմ, քաջալերուելով՝ արդէն

գոնէ խաղաղութեան Տէ պլպի նշուլ էսճ
երեւոյթը ունեցող լուծիւնը եւ անդոր-
րութիւնը՝ այսօր փառաւորապէս երկինք
վնտեցին, որպէս թէ ուսկից եկեր է նէ
հոն երթայ. այսօր սանդարամետին դռնե-
րը գոռալ կ'սկսի, իր բոլոր զօրութիւնները
զուարթերես կ'յարձակին աշխարհի վրայ,
եւ ո՞վ չ'կարծէր որ քիչ կապուտով չ'պի-
տի դառնան. գուցէ խաղաղութեան վերջ
ըլլալուն պատճառ եղող խռովարարներն
ալ մեկտեղ տանելով: Շատ էւշ պիտի ի-
մանան Համազգիք աս կորուստը, (հակա-
ռակութեան ոգիէն առաջ եկած մոլեգ-
նութիւնն է ըսածս. որ գրեթէ ամէն
ատէն կրօնական վեճերու մէջ կ'մտնան).
թէ եւ եղածը չ'եղած ընելու անկարող
ըլլան:

Բայց եւ զայս գիտնալով՝ տակաւին
պետք չ'էր ըլլար մեզի բոլորովին լու-
ծիւն պահել Եկեղեցին «հերետիկոսա-
կան» ցուցնող անջատեալներու եւ կեր-
պով մը իրեն ասպարէզ կարդացող քաջա-
նուն ախոյեանի մը դիմացը. որուն որ դէմ
յանդիման ելլելու համար կը զինաւորինք
իբրեւ Ազգի մը բնդհանրութեան կողմէն,
եւ իբրու թուժակ տանն Հայոց՝ թարգ-
ման կ'ըլլանք Հայկական եւ Բողոքական

Եկեղեցիներուն մէջ տեղը . աւելի 'ի սիրտ
 եւ 'ի բերան առած ճշմարտութիւններնիս ցու-
 ցնելու համար՝ քան թէ մեր կարծիքները :
 Ի բոլոր սրտէ կ'մաղթեմ սուրբ Հոգ-
 ւոյն՝ որ իր երկնային լուսովը լուսաւորէ
 զմեզ , եւ ամէն մեր վերծանողները . որպէս
 զի՝ կարենանք մեզի ներշնչեալ ճշմար-
 տութիւնները հաւատարմութեամբ ու
 ճշդութեամբ պահելու եւ գործի դնե-
 լու , որոնցմով կարող ալ ըլլանք սխալողնե-
 րը խրատելու եւ յորդորելու , ու իրենց
 ճանչցունելու զանիկայ : Եւ թէ որ Տարգ-
 նային Բնութեանս ու տղայական հասակիս
 սխալմանց մէջ իյնալու ենթացից ըլլալուն հա-
 Տացայն սխալման փոսի մը մէջ ինկերեմ նէ
 Ո՛ր Եղբարք իմ , ներողասիք ըլլալով հրապա-
 րակաւ հրատարակեցէք , եւ սուրբ գրոց
 խրատներովը բռնեցէք իմ ձեռքէս՝ որ ան-
 փոսէն ելլեմ , որովհետեւ տակաւին շատ
 խրատներու կարօտ ըլլալու եմ : Վ երջա-
 պէս , Ո՛վ իմ Համազգի Եղբայրներս , թո-
 ղութիւն ըրէք մեզի պէս տկար եղբօր մը ,
 թէ որ ԴԺԲԱՂԴԱԲԱՐ ԵՐԿՈՒ ԿՈՂ-
 ՄԻՆ ԾԱՆՐԿԵԿ ԴՊՉԵԼՈՒ ԽՕՍԻ
 ՄԸ ՓԱԽԵՐ Է ՆԷ ՄԵՐ ԳՐԻՉԷՆ՝

« Հատուցումն շրթանց իւրոց հատուցի նմա : » (Առաջ .
 12 . 14)

ՊԱՐՈՆԱՅՔ

Ըյս օրերս « Հերքո-հն *Մուլար Դրո-
ւեանն Արշակճան Խոսարովանո-ւեան է- Ապաշ-
խարո-ւեան» անուևով բաւական ծիծա-
ղաշարժ տեսրակ մը ձեռքերնիս անցաւ .
եւ իրաւ կ'ըսեմ որ՝ աւելի Հեղինակին
բանեցուցած կատակները ըսելու համար
կարդացի՝ քան թէ ճշմարտութիւնները .

*Աս անուևն ալ ինքնին՝ քննութեան արժա-
նի անուև մըն է: Հերքո-հն: Ի՞նչ բանի: Մուլար Դրո-
ւեանն: Ի՞նչ է այս դրութիւնը . Ա . Խոսարովանո-ւե-
անը Աս անուևը տուած ատեն՝ արդեօք բնաւ չ'է մտածեր
այդ իմաստուևը , որ Առաքելոց ատենն ալ եղաւ Խոս-
արովանո-ւե-անն (Տէս , Մատ . 3 . 6 . դարձեալ Գործ . 19 .
18) Ուրեմն աս ըսել կ'ըլլայ՝ որ Առաքեալք Տուար Դր-
ո-ւեան ճը սկզբո-նքները ընդո-նած է- Եկեղեց-ոյ Տէջ
Տշանջե-նո-որապէս հաշո- Տուրո-ւե ճը է- Բրիստոսի Տարճ-
նոյն անդամներո-ն յա-իստե-նականապէս 'ի գե-հե-ան դադա-
պարսո-ելո-ն իորսպախան Դրո-ւե ճը հասարակո-ւե ար-ած էրանն
Բ . Արձակումը մուլար դրութիւն է . ուրեմն Բրիս-
տոս ալ Մուլար Դրո-ւեան ճը հասարակ իմ չարոյիչը է-
դա-՝ «Թէ որ ոմանց մեղքերը թողուք՝ թողուած ըլ-
լայ անոնց , թէ որ մեկուևը ետ բռնէք՝ բռնուած
ըլլայ (Յօհ . 20 . 22 . 23) ըսելուն . եւ «ճշմարիտ
կ'ըսեմ ձեզի . Երկրի վրայ ի՞նչ որ կապէք՝ երկինքի մէջ
կապուած ըլլայ . եւ երկրի վրայ ի՞նչ որ արձրկէք՝ եր-
կինքի մէջ արձրկուած ըլլայ: (Մատ . 18 . 18)

Աս վարդապետին խօսքերուն նայելով ըսել կ'ըլլայ՝
որ Բրիստոս աս խօսքերը չո-րցած ասին չ'գիտնալով որ
ասիլայ Տուար Դրո-ւեան ճըն է , իմ գիտնալով ասանկ ըլլա-
լը , սո-ս ի՛չըն-ոյէ , չիբե-նք սո-ս յոյսով ճը Տիբե-տե-լով .

որովհետեւ չ'ունէր: Արդարեւ աս առջի
 երկուքին վրայօք խօսած եմք Չատագո-
 վութիւն Բան խրատականիին մէջ, բայց
 որովհետեւ աս նոր հրատարակուած տետ-
 րակին մէջ եւելօք ճշմարտութեան երե-
 -ւոյն ունեցող տրամաբանութիւններով ու
 Գրոց մեկնութիւններով եւ վկայութիւն-
 ներով հերքել կ'ջանայ պատուաւոր Հե-
 ղինակը աս Տոլար կարծուած դրութիւննե-
 րը, մենք ալ կ'ջանանք համառօտաբար քա-

Է- իմ շէ նէ, շրո-ցած խօսքերուն նշանակո-ւթի-նը շէր
 հասկնար: Պէտքը շէ'ր որ Հայր Աստուած հաճէր աս վար-
 քապէտը ան արեւն աշխարհ խրիւն-՝ որ Բրիտանի խրա-
 փար, ու էպ ասնել քար իրեն աս խօսքերը, որոնց ասէն Տէ
 Բասերը Տէ Տէ Տոլորու-թի-ններ էին: Ըսենք մի ասանկ .
 Թող մոլար դրութեանց հերքելը վճռէ անկայ խելքը
 գլուխը եղած ատենը, (որովհետեւ ան տետրակը գրած
 ասեն՝ ինքնիրմէն ելած ըլլալ կ'կարծեմ,) որպէս զի
 տաք ու պաղ բերնին եկածը դուրս չ'փսխէ:

Գ. Ապաշխարութիւնը մոլար դրութիւն է .

Աս ասանկ է նէ՝ Թող Յովհաննէս ձայնը վար քաշէ
 անապատին մէջ “Ապաշխարութեան արժանաւոր պը-
 տուղ բերէք” (Մատ . 3 . 3) պոռալէն: Ա'ուզէ նէ՝
 Թող մեր հերքելն ալ իր բերանը սանձի տակ դնէ, ա-
 սանկ հայհոյանքներ ընելէն դադրելու համար . որովհե-
 տեւ Թուլցած ըլլալ կ'Թուի իր բերնին լարը: Եւ միայն
 աս դիտաւորութեանս համար՝ որ իրեն գործակից ը-
 լանք ասանկ բան մը ընելուն, մենք ալ մեր կողմանէ՝
 Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ապաշխարութեան անունով
 գործի գրած եղանակները՝ աս ատորակիս վերջերը դը-
 ընք, գուցէ քիչ մ'ալ երկարօրէն, խօստմունքներնուս
 հակառակ:—

նի մը խօսք խօսելու դեպ ՚ի մեր Ազգին
ուղղեալ կարծուած 'ճ'—, կարծիքներուն
մէկ քանին՝ եւ հերքումները հերքելու
համար:

Աս ըսել պէտք է՝ թէ ան տետրակը
չարաչար կ'հալածէկոր Արձակումը՝ խոս-
տովանութիւնը եւ Ապաշխարութիւնը .
որովհետեւ ասիկայ ինքնին յայտնի բան մըն
է՝ որ շատ ատենէ ՚ի վեր ալ է որ ասոնք
հերետիկոսական գիւտեր եւ մարդկային
հնարքներ սեպուած են: Իայց աւելի զար-
մանալի բանը ան է որ՝ տակաւին իրենց
մէջը միաբան էն ասոնց վրայօք, թէպէտ
եւ կ'պարծենան: Ա՛յեմ կարծեր որ մեկը
է՛զարմանայ անանկ բժիշկ մը տեսնալով՝ որ
իր հիւանդ ընտանիքը երեսի վրայ անդար-
ման թողած՝ օտար հիւանդները բժշկելու
ջանք կ'ընէ . եւ թէպէտ աս բանս մեկ մեծ
առաքինութիւն մը կ'համարուի, բայց մեկ
ուրիշ 'ինչութիւն, մ'ալ է՝ որ ես էնմ գի-
տեր: Պէտք է՛ր որ աս բաներուս վրայօք
յաւէտ իրենց կրօնակիցներնուն հետ վի-
ճէին՝ քան թէ իրենցիկ քարբեր եղբայր-
ներու հետ: Պէտք է՛ր կ'ըսեմ, նախ ի-
րենց եղբարցը հոլորո-թի-նները շտկէին՝ (Ի՛նչ
որ ասանկ ըսել պէտք է նէ), եւ ետքը ուրիշ-
ներուն: Այս ինչ տգէտը լուսա-որելու հա-

Տար (չ'ըսէ՛մ Տիւտուրեւոս) ամէն կերպ Տարճ-
 նաւոր օգնութիւններ կ'ընեն՝ ճշմարտու-
 թիւնը *իրեն ճանչցունելու անունով. որ-
 պէս զի՛ կարող ըլլան զինքը դժողքներէն
 փախցնելու, ըստ քմաց իւրեանց, եւ ար-
 դէն ստացածներնին՝ կամ աւելի գէշը,
 զիրենք ստացողները չ'են ուղղէր.

Արդ՝ ասոնց վրայօք շատ երկար ճա-
 ուեր պիտի կրնայինք գրել, բայց ատենիս
 ստիպումը կ'պարտաւորէ մեզի կրցածնուս
 չափ կարճառօտելու մեր խօսքը. թէպէտ եւ
 ասանկով ալ շատ քիչ տեսութիւն կամ խո-
 րագիտութիւն ունեցող անձինք անգամ
 ասկից ետքը խօսելիքներնուս պիտի կրնան
 իբրեւ հայելի մը մէջ տեսնել զանոնք. որ
 փոյթ պիտի տանիմ աս նիւթիս վրայօք ան
 ամէն կարծիքներնին ցոյց տալու՝ որոնք
 մեկզմեկու հակառակ են, գիտեմ՝ ու կրը-
 նամ յիշել: Ա՛հ կ'քանի յաւելուածներ
 ընելն ալ՝ թերեւս պարտականութիւն կ'ըլ-

* Աւանդ որ աս դարուս մէջ ալ ոմանք ասանկ միջոցնե-
 րով սոսկականներէն մէկը համոզելը՝ կամ իր եկեղեցիին
 դէմ դրգուելու դրգելը՝ անոր ճշմարտութիւնը ճանչ-
 ցնելու միակ միջոցը կ'համարին: Թէ որ ասոնք ամէն
 ալ մարմնաւորապէս լուսաւորուած են՝ վայ իրենց՝ որ
 միայն մարմիններնուն վրայ կը սլտրախի լոյսերնին՝ առանց
 հոգիներնուն ներգործելու: —

լայ մեզի՝ Հայկազեան Եկեղեցւոց աս մեկ
քանի արարողութիւնները դժողքներուն
դատապարտող վճռագիրը պատուելու եւ
զինքը թշնամեաց զէնքերուն տակէն ազա-
տելու համար:

Ուրեմն՝ նախ քան զամէնն՝ Ղուտերի
Քրիստոնէականէն քաղուած յօդուած մը
կ'հրատարակենք, զորն որ տակաւին իր
մոլորութեան կատարելութեանը չ'հասած
գրած է. եւ անոր Հայերէն թարգմանու-
թիւնն ալ տպուած կայ 1846 թուակա-
նին, եւ շատ մեծ յարգ գտած է նոյն ե-
կեղեցիին մէջ. ՚ի բաց առեալ սա հետեւ-
եալ յօդուածը, որ քիչ մը տարբեր կեր-
պով Հայոց մէջ ընդունելութիւն գտած
խոստովանութեան մեկ պատկերը կ'ներ-
կայացնէ մեր աչքերուն:

1, “ Հարց . Ի՞նչ է խոստովանութիւնը*

“ Պատասխան . խոստովանութիւնը եր-
կու բան կ'պարունակէ . մեկը՝ մեղքերը

* Ասոնք ճիշդ Հայկեման նմանութիւնը ունին, որ բեռի
գայ նէ թեւերնին կ'ցուցնեն իբրեւ թռչուն, թռչելու
գայ նէ՝ ոտու ընին, իբրեւ ուղտ: Բանը Ղուտերը բարձ-
րացրնելու գայ նէ՝ իբրեւ երկրորդ Պօղոս մը կ'բարձ-
րացրնեն, եւ Արամազդի մը պէս մինչեւ ամպերը կ'հա-
նեն . (որպէս վայել է հորոգիչներնուն) . բայց թէ որ
անոր մոլորութիւններն ու մոլութիւնները ցուցուի՝
ան ասեմն ալ ճարտ էր սխալման, կամ պակասին կարա-

„խոստովանիլ , եւ միւսը՝ արձակում կամ
 „Թողութիւն ընդունիլ խոստովանահայրէն
 „կամ Աւետարանի քարոզիչէն , Աստուծմէ
 „ընդունելու պէս , եւ առանց երկբայու
 „Թեան հաստատ հաւատալ , Թէ բոլոր
 „մեղքերուն ան արձակումովը Թողութիւն

Եւ լոստովանութիւնը չ'ըսեն . եւ աս փաստս այնչափ
 զօրաւոր է որ գրեթէ ամէն բողոքական կ'գործածէ :
 Չոր օրինակ , Ղուտերի խոստովանութիւնը ընդունելուն
 համար կ'ըսեն . « Յիրաւի ականջալուր խոստովանութիւնը
 ոգադրեցաւ Բրողեսպաններուն մէջ՝ բարեկարգութեան
 ոսկսուած օրէն , բայց Ղուտեր ասիկայ գրած ժամանաւ
 ոչը կապարէալ լոստովանութիւն չ'ունենալով կ'տեսնենք որ
 խոստովանութիւնը ընդունեց » : (Քրիստոնէական լու-
 տերի . երես 30 . ծանօթութեանը մէջ) Թէ որ ասիկայ
 մոլորութիւն է՝ ու չ'են ընդունիր , ինչու համար Ղու-
 տերի ընդունած բոլոր մոլորութիւններովը կ'մոլորին .
 զորոնք որ կրցածնուս եւ գիտցածնուս չափ պիտի ցու-
 ցնենք՝ Թէ որ դժբաղդաբար աս տեարակիս երկրորդ ու
 երրորդ եւ այլն տեարերը հրատարակելու համոզուինք :
 Գուցէ ոմանք ըսել ուզեն Թէ՝ այս խօսքերնիս Թէ որ
 իրան էին՝ այս տեարակիս մէջ զանոնք ցուցնելու պէտք էր
 որ փոխաչենք : Արդարեւ աս ընել պիտք էր . բայց աս
 տեարակիս նպատակը ան չ'է որ իրենց ամէն հակասու-
 Թիւնները ցուցնելու ենք , կամ իրենց առէն չ'ընդու-
 նածներնին հաստատելու պարտաւոր ենք , հապա որ
 պարզաբար աս երեք նիւթերուն վրայ ճշմարտութիւնը
 ու մեր կարծիքները ցուցնելու եւ իրենց տարբեր եւ
 տարբեր ընդունածներնին յայտնելու՝ եւ վերջապէս զի-
 րենք յորդորելու համար որ նախ իրենց կրօնակիցներ-
 նին համոզեն ասոնց մոլորական բաներ ըլլալուն վրայօք ,
 եւ ետքը անոնց հետ մեկ նշած մեզի խրատեն , որոնց
 ալ որ չ'պիտի համոզուինք :—

» եղած է երկինքը Աստուծոյ առջին:
2 . Հ . « Ար մեղքերը խոստովանիլ
» պէտք է .

« Պ . Պարտիմք ամէն մեղքերով յան-
» ցաւոր համարիլ զմեզ Աստուծոյ առջին ,
» նաեւ անոնցմով որ ծածուկ են մեզի՝ եւ
» մտքերնիս չ'են գար , ինչպէս որ կ'ըսեմք
» Տէրունական աղօթքին մէջը : (այց քա-
» հանային առջեւը պարտինք միայն ան
» մեղքերը խոստովանիլ որ մեզի ծանօթ
» են , եւ որ մեր սրտին մէջը կ'զգանք » . .

.....
.....

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՂԻ ՄԸ
ՔԱՀԱՆԱՅԻՆ ԱՌՋԻՆ
ԶՈՒՐՑԵԼԻՔԸ

« Պատուելի եւ սիրելի տէր իմ , կ'սնդ-
» րեմ որ իմ խոստովանութիւնս լսես , եւ
» ինձի Աստուծով թողութիւն գտած ըլ-
» լալս իմացունես :

» Եւ ողորմելի մեղաւորս կ'խոստովա-
» նիմ որ Աստուծոյ առջին ամէն մեղքով
» յանցաւոր եմ . կ'խոստովանիմ նաեւ քու
» առջեւդ , ես ծառայ , աղախին , եւ այլն՝
» ըլլալով , անհաւատարմութեամբ ծառա-

„ յեցի տիրոջս, չ'ըրի ու չ'եմ ըներ ինչ որ
 „ ինծի կ'հրամայէ ան. բարկացուցի եւ ա
 „ նէճք տալու գրգռեցի իմ տէրս, կամ
 „ տիրուհիս. շատ բան զանց ըրի եւ անոնց
 „ մնաս կրելու պատճառ տուի, եւ այլն.
 „ խօսքով եւ գործքով յանդգնութիւն
 „ ըրի, անհամբեր եղայ, աղմուկ հանեցի,
 „ եւ այլն. վասն որոյ կ'ցաւ իմ, թողութիւն
 „ կ'խնդրեմ, եւ կ'խոստանամ ուղղել իմ
 „ բարքս” :

(ԲՐԻՒՄ . ԼՄ-Մ . ԵՐԵՍ 30—33)

Ասիկայ կրճատելով ցուցնելնուս ետքը
 պէտք է մենք ալ խոստովանիմք՝ որ Հայոց
 Եկեղեցին ականջալուր խոստովանութիւնը
 կ'ընդունի ու կ'պաշտպանէ . բայց բնաւ
 չ'ընդունիր որ իր մեղքերուն 'Տայն, քա
 հանան կրնայ՝ կամ պէտք է տալ, առանց
 Աստուծոյ, եւ կամ 'Տայն, իր արձակումէն
 կախուած ըլլայ մեր փրկութիւնը: *Վ'խոս

* Այս խօսքով քահանայք մեղաց թողութիւն չ'են կրո
 նար կամ իշխանութիւն չ'ունին կարդալու ըսել չ'ու
 ղելնիս յայտնի է, որովհետեւ հաստատ կ'հաւատանք որ
 Աստուած աս իշխանութիւնը տուեր է անոնց: Ոմանք
 կ'հակառակին աս խօսքերնուս, եւ շատ առարկութիւն
 ներ կ'հանեն մեր ղխնացը, զորոնք՝ թէ որ խելքը գը

տովանի՝ որ քահանային ներկայութեանը իր մեղքերը զրուցել պէտք է, բայց Աստուծոյ առջին: Արովհետեւ Ամէն ուր տեղ երկու հոգի Որդւոյն մարդոյ Անուեովը ժողովուն՝ Ինքն ալ հոն է, (Մատ: 15. 20) եւ ինչպէս որ քահանայ մը՝ մինչեւ որ չ'մկրտուածի

լուխը մարդ մը չ'ըլլայ կարդացողը, 'ի հարկէ պիտի հաւատայ՝ որ աս բանս իեւէ Դոքս Բան է. եւ «Աստուծոյ արդարութեանը չ'վայելէր մարդոց ձեռքը ձգել «ասանկ իշխանութիւն մը» . կամ «Ի՞նչ օգուտ կ'եւլէ «անիկայ մարդոց ձեռքը ձգելէն» (Հեքրումն մոլար դրութեանն . . . երես, 7. եւ 12) Ասոնց պէս խիստ շատեր ալ կան որ յառաջ կ'բերուին . բայց ինչպէս որ ըսինք, ուղեղը տեղը եղող մարդիկ աս խորամանկութեամբ զուրցուած խօսքերը կրնան ջրել:

Աղէկ կ'հարցնեն՝ Թէ Ի՞նչ օգո՞ւտ էլլէ արձանո՞ց քահանայից յետոք յանձնուելէն, բայց պիտե՞ն Ի՞նչ օգո՞ւտ էլլէ, Մովսիսիան օրինօք՝ 'ի քառութիւն Տղայ ըլլուելէ պարարտութիւնը քահանայից յետոք յանձնուելէն, որ Տէրը անանկ ընելու համէցուտ (Ղե. 1. 5—17: 2. 2—16. 3. 2—16: 4. 16—33 եւ այլն): Իւրաքանչիւր որ վասն անձին մեղաց պատարագը ինչո՞ւ կարող չ'ըլլար Աստուծոյ ինքնին մատուցանելու. Թէ որ կ'հաճի այդ վարդապետը՝ կ'Թողում ես այս խնդիրը, պիտաւրով որ զայս ընելով Աստուծոյ գաղանխքը քննութեան առած կ'ըլլամ. «Ճածուկները մեր Տէր Աստուծոյն . եւ յայտնիները՝ մեզի ու մեր որդւոցը յաւիտեան» . . . (Բ. Օրին. 29. 29)

Քահանայք աս պաշտօնը կ'վարեն, չ'է Թէ իշխողութեամբ, այլ՝ կամաւն Աստուծոյ եւ իշխանութեամբ. չ'է Թէ երեւց իմօքերնոն պէս եւ ուղածնոն, (ինչպէս որ կ'բարբանջեն), տես 'ի Հեքրումն մոլար դրութեանց . . . երես 7) այլ՝ Աստուծոյ կամքին պէս եւ ուղա-

մը բերնէն ճշմարիտ դաւանութիւնը չ'լսէ
առ Ամենասուրբ Երրորդութիւնն չ'մկրու
տէր, (որ երբեմն ասանկով ալ կրնան խաբ
ուիլ ինչպէս եղան Առաքեալք) անանկ
ալ որովհետեւ «Մեկէն 'ի զատ բարի մը

ծին • այսինքն՝ ամէնուն ալ թէ որ սրբանց զըջացեր էն
Գուցէ ոմանք աս խօսքերնուս ալ հակառակին թէ՛
Տարբա Աստուծ է՝ որ խոստովանողին սրբանց զըջաւը
խճանայ: Մի՛ եղբայր, մի՛ գայթակղիր, «Ամէն մէկ ծառ
նիրեն պտուղէն կ'ձանչցուի, ինչո՞ւ որ փուշերէն թուզ
նչ'են քաղէր, ու մորենիէն խաղող չ'են ժողվէր:» (Ղուկ •
Յ • 44 •) Սրտանց զըջացող մը՝ չ'կրնար կամառ ու խոր
հրդով մէղքի մէջ իյնալ • եւ ասով միայն կրնայ ձանչնալ
քահանայն անոր կատարեալ զըջալը, եւ բոլորով սրտիւ
արտասուագին մեղայ գոչելով՝ Աստուծոյ: Եւ որով
հետեւ հաստատ յոյսով կ'հաւատանք՝ որ Աստուած ա
տանկներուն թողած է, թէ որ քահանայն՝ անոր չ'ծա
նուցանէ որ թողութիւնը գտած է, եւ արձակումն
չ'կարդայ անոր վրայ՝ ու զինքը չ'մխիթարէ, մէնք չ'ենք
հաւատար ու ալ չ'պիտի հաւատանք որ ան զըջացողը
կ'կորսուի Աստուծոյ առջին • բայց աս գիտենք՝ որ աս
անիրաւութիւնը գործող քահանայն խալառ կորսուած
է, եւ ան ապաշխարողին հնտի ու աղտեղի ձորձը որ
հանուած էր, ինքը հագած: Ահա աս բանիս համար գիտ
մածք դրուած էր վերի խօսքը, որուն աս ծանօթու
թիւնս աւելցնելով՝ թերեւս չ'պիտի գայթակղին մեր
ազինք:

Ո՛չ ստակով կրնայ գնուիլ աս արձակումը, եւ ո՛չ ըն
ծայներով, ո՛չ ալ աղաչանօք • բայց միայն կատարեալ
զըջմամբ: Եւ որովհետեւ մարդս միշտ սխալական է,
որպէս Առաքեալք անգամ սխալեցան սուտ զըջացող
ները մկրտելով, կրնայ ըլլալ որ քահանայք ալ սխալմամբ
երբեմն արձակումն զրուցեն կեղծաւոր ապաշխարողի
մը վրայ: Չոր օրինակ, մեր Մուր Կրօնէանց Հեղ

»ճ'կայ , որ է Աստուած» , (Ղ-ի . 18 . 19)
եւ «Մարդ ճ'կայ որ ճ'մեղանչէ» , (Գ . Թ . Գ .
8 . 16) քահանայն ալ առանց լսելու անոր
մեղքերը *սուրբ խորհուրդը ճ'մատակա-

*Իչիս պէս մէկը (կամ իրեն պէս մէկ քանիները Տայն
եղած ըլլան) իր քահանային խոստովանելով՝ քահանայն
իր վրայ արձակումն կարգացած ճ'ըլլայ պատճառով մը .
եւ (ինքը անանկ ըրած ըլլալու է՝ որ ուրիշներն ալ իր
վրայօք կ'դատէ) ուրիշ քահանայի մը երթալով՝ զինքը
խաբած ըլլայ՝ իր մեղքերուն մէկ մասը ծածկելով ,
որ աս բանս ճ'ըսեմ անկարելի . այլ՝ շատ քիչ անգամ
կ'պատահի Հայոց Եկեղեցիին մէջ , ինչու որ ամէն քա-
հանայ իր որոշեալ ժողովուրդը ունի . եւ ուրիշ քահա-
նայի մը ժողովուրդէն մէկը իրեն խոստովանելու եկած
ատեն՝ անհնար է որ զինքը խոստովանցնէ , բայց միայն
միւս քահանային գիտնալովը :

Ուստի՝ կ'աղաչենք բողոքական եղբայրներուն որ ալ
ասանկ պառաւական առասպելներով ճ'քամահրեն ու
ճ'բամբասեն մեղի . բաւական է ինչ ու սրբան որ ըրած են :
Վասն զի՝ ասանկ ստայօդ պատմութիւնով մը Եկեղեցի
մը անարգելը՝ քրիստոս անարգել է : =

*Մէկ մարդ մը ինչ որ կ'ըսէ՝ կամ խորհրտածո-լէ-տմք՝
Բէ աս ասանկ իրնայ Տ ըլլալ , կամ հասարակ գիտնալով՝ Բէ
աս ասանկ է , պարտի ըսել՝ կամ կ'ըսէ : Ուստի կ'հար-
ցնեմ ես հիմայ Բարեկարգեալ վարդապետի մը թէ՝ արդ-
եօս աս երիտ-սին Տէլը ունէ՞ր իր Տպէն Տէջ Երած՝ երբ որ
»մնասակար է քահանային , որ խոստովանանքները կ'ըսէ .
»Գէշ խօսքերը . աղէկ բարքը կ'ապականեն , (Ա . Կորն
»15 . 35) կ'ըսէ Առաքեալը : Ըստ որում քահանայներն
»ալ ուրիշ մարդոց նման ենթակայ են փորձութեան
»մէջ իյնալու , . . . ինչպէս ուրեմն իրենք ալ աւրուե-
»լէն զերծ մնան» . . . (Հերբումն մոլաք դրութեանց
. . . երես . 56) ըստ : Առաջինին համար՝ կարծեմ ճ'է
ըրեր (խորհրտածո-լէ-տմք) . իսկ երկրորդին համար կ'վկա-

րարէր իրեն . վասն զի՝ սրբութիւնը շնե-
րուն տալ է ասիկայ . որ աս բանս Քրիս-
տոս Տէրն մեր կ'արգիլէ . «Սուրբ բանը՝
»շնեբուն մի տաք , եւ ձեր մարգարիտը

յեմ՝ որ միտքեն անգամ չ'է անցեր (հասարակ Գիտելը) :
Իր տեսիլն Յ1 . 63 . եւ Յ4 երեսներուն վրայ Աւետա-
րանէն ու Գործոցէն բերած վկայութիւնները՝ Թերեւս
մոռնալով՝ աս տրամաբանութիւնը կ'ընէ : Ի՛նչ եւ իցէ .
աս ինձի պէտք չ'է , կ'ուզե՛նէ՝ խելք ու դատողութիւն
ունենալն ալ մոռցած ըլլայ . բաւական է որ Սուրբ Հոգ-
ւոյն աղօթէ՝ որ աս իր պակասութիւնները լեցնէ ասիկայ
էփօն համար , որ աս բանիս մենք ալ իրեն գործակից
կ'ըլլանք : Յորդանանու մէջ իւրաքանչիւր որ իր Տէրէրը
խոստովանելուն՝ (Մատ . 3 . 6 . Մարկ . 1 . 5) Յովհաննէս
կամ իրեն հետ ուրիշ գտնուողները՝ որ կ'լսէին անոնց ,
մի Թէ Տուր-Բէան իմ Տուր-Բէան Դաս առած եղան ա-
նոնցմէ . կամ Տուրեցանն : Աս չ'էմ գիտէր : «Ե- ան հա-
»-սարկալներէն շատերը կուգային ու ի՛խոստովանելին՝
»ե- իրենց ըրածները ի՛շարժէին» նէ՝ (Գործ . 19 . 18)
Բնաւ մէկը չ'եղաւ որ անոնց խոստովանած Տուր-Բէաներ-
րէն ու Տուր-Բէաներէն Տասն է- Բաժին ունեւալու- Գո-Բե-
ցած ըլլար : (Աս գրուած չ'է) : Միթէ Առաքեալք եւս
փորձութեան ենթակայ չ'էին . (Մարկ . 14 . 67—71 .
Բ . Կոյն . 12 . 7 . Գաղ . 4 . 14) Ուրեմն ինչո՞ւ Տախի ի՛ը-
նէին անոնց Տէրէրը : Երբէք անոնցմէ մէկուն մտքէն
չ'անցաւ՝ որ աս բանս Գեղ հեփ-անաներ կ'ունենար :
Ո՛՞ ԵՐԲԷ-Ք : Անանկ է նէ Թո՞ղ վայրապար եւ ընդ օդս
զրուցեն Թէ աս բանս Բահանային սուրբ վարքը ի՛սպա-
հանէ . եւ ուզածնուն չափ սուրբ գիրքերէն վկայու-
թիւններ բերեն աս խորժիտներէն հասարակելու- Ե- խոս-
տովանու-Բի-նը հերքելու- ու հալածելու- համար . որոնց չ'էմ
ըսեր ամէնը՝ գուցէ մեծ մասը իրենց ուզածնուն դէմ
բան պիտի տեսնեն . իրենց Բարեհաճու-Բէանը հակառակ
խոստովանութեան պէտք ունենալիս պիտի հաստատեն :

ԷԿԷ
ԵԳ

»խողերուն առջեւը մի ձգեք»
(Մատ. 7. 6) Դարձեալ սրբութիւնը շուտ
մը չ'մատակարարէր անոր, որովհետեւ ար-
ձակումը մեղաց կատարեալ թողութիւն

Չոր օրինակ, մեր Հերբիլին Գործոցէն բերած 19 գը-
խոյն 18 համարը՝ պիտի գտնանք՝ իր չ'ուզելով՝ որ կեր-
պով մը խոստովանութեան իրեն-տեւն հարկ ըլլալը իւր
ցոյցն է:

«Ան հաւատացեալներէն շատերը . . . կ'խոստովանե-
ն ինն կըսէ նէ՝ մեկը չ'ենք կարծեր որ Պրոֆետ-տի
նոր հաւատացեալ ըլլալուն համար կ'ըսէ, այլ՝ որ-
քէն հաւատացեալներուն: Ըսել է որ՝ հաւատաւէն ու ճը-
կրոնէն է խոստովանելէն ետք Գործած Տղայերէն իւր
խոստովանելէն: Թէ որ աս ասանկ ըլլալը նորոգակերպ է կե-
ղեցին ալ կ'ընդունին՝ (չ'ընդունիր ալ նէ թող պատճառ
ցուցնէ) կ'հարցնեմ ես ալ իրեն, թէ արդեօք աս վերստին
խոստովանողները՝ իրենց Պրոֆետ-տի մարտնչին խոստովանած
չ'ենն, (եւէ այն), որքէն ինչն իրենն ի խոստովանելէն:
«Մէկ Տարտ Տը Տէ Տաւի Տաւի Գախան խնդիր Տը ուղիւ ը-
նծելուն վրայ վստահ ըլլալէն ետեւ ալ շունչիս ասիւր
»անգամ Տը կամ արտին հեղ Տը» իրենն ընծել պէտք է «որ
»ստաւջին անգամ ընծածը շիտակ քնայ»: (Աւետարանա-
կան պատմութիւնք . հատ. Ա . Բ . Բ . հարցրդ ուրեան վրայ .
երէս . 104) (Եթէ ոչ, Վկայութիւն կ'ուզեմ Աւե-
տարանէն կամ Առաքելոց գործերէն):

Թէ որ ըսէ, «Մեղաց խոստովանութիւնը քիչ շատ
»հրապարակաւ ըլլալու է» (տես ՚ի Հերբուսն մոլոր
դրութեանց . . . երէս 47: Թէպէտ է- աս խօսքս երե-
-տէ իերպէ- ի հակառակի վերը ըստ-ած Տաւի Տաւի Գախան
խնդիրն, ու նաեւ ընդհանրապէս նորակերպեալ է կեղեց-ոյն
քրոնութեանը կամ վարդապետութեանը, որ ՚ի հիմանց ի քայքայ-
ո-ի ասանկ քիչամսին-ութեամբ ալ ճշմարտութիւնը խոստովա-
նելով, քանի որ ՚ի վերայ աստուծոյ հիշեալ ի կենաց) Բայց ոչ
մէն Տարտ, վստահ չի՝ «Ան հաւատացեալներէն շատերը

ճհամարուիր անոր՝ թէ որ սրտանց ճէ
զղջացէր . ինչպէս նաեւ Քրիստոսի խաչ
ելելը ու իր ձրի մեղաց թողութիւնը մեզի
համար ճհրնար եղած ըլլալ, կամ մեզի օ

» (ոչ թէ ամէնքը) կուգային ու կ'ստատովանէին» (Հեր-
բու մն մոլար դրութեանց . . . երես 54) կ'ըսէ: Այա-
տասխանեմ որ ան ատեն հաւատացեալներուն մէջ պար-
զապէս շատերը, կ'գտնուէին աշխարհինը հողացող, վասն
որոյ խոստովանելու եկողներն ալ քիչերն էին . իսկ հիմայ՝
համարձակ պիտի ըսեմ որ խիստ շատերը, կ'հողան աշ-
խարհինը: Մեզք գործելը՝ կ'ուզէ բնականն ըլլայ՝ կ'ու-
զէ բնականին դէմ, եւ կ'ուզէ (աւելի եւ աւելի սարս-
ռելին ու սարսափելին) . Հողւոյն սրբոյ, եւ կամ
Աստուածային էութեանը դէմ ըլլայ . հիմաչո-ան ատենս
օտարի-ն-ն սեպուած է: Ասանկ էր ան ատենն ալ:
Այսպսեմ՝ թէ ինչ վճիռ պիտի տայ մեր ո-սո-ցիչը .
Էս թէ՛ պիտի տ-նէ իր Հերո-ճը՝ ճէ նէ ճհարպակերպեալ
վարդապետ-ն-ն երով նորէն հասարակե-
լու պիտի ջանայ մտ
իր ԱՆՁՆԱԿԱՆ խորժիհերը: Թէ որ մեր խօսքին մօ-
տենալով (ինչպէս որ քիչ մը մօտեցեր է՝ միայն աւ վար-
դապետը) ըսէ թէ, «Աս խոստովանութիւնը Յովհաննէսին
» աշակերտացը ըրածին նման Աստուծոյ ալ ու մարդոց
» ալ կ'ընէին, ոչ թէ մէկ զի քաշուելով առանձնակի
» Առաքեալին կամ անոր պաշտօնակցացը մէկուն: Ասի-
» կայ հրապարակական եւ ճհմարիտ խոստովանութիւն
» մըն էր»: (Հերբու մն մոլար դրութեանց . . . 55)
Այն ատ իրաւ է՝ կ'ըսեմ, որ խոստովանութիւնը հրա-
պարակաւ կ'ըլլար, բայց հիմա ինք իր խօսքովը աւելի
աղէկ ճպիտի՞ համոզուի՞ որ հիմաչո-ան արեւին համար
աւելի քաջաւայել բան մըն է առանձնակի խոստովանու-
թիւնը: Նախ՝ որ Ժամանակիս Տարդիչը ա-եւի սնապարձ
էն . (Տիճ. 3. 1—20) ուրիշներուն ծանր ծանր բազմա-
դիմի մեղքերը լսելով մէկը ճպիտի՞ մի ինքզինքը Աս-
տուծոյ առջին արդարացնելու մեղքին մէջ իյնայ, ան

գուտ մը չ'ընե՛ր՝ թէ որ նոյնը մեկք չ'ըն
դունինք բոլորով սրտիւ :

Ինչաւ չ'ե՛նք եւ չ'ե՛նք կրնար ընդունիլ
թէ չահանային զրոյսած արշախոյժը կապարեալ

կամ ան մարդուն գործած այս ինչ մեղքը չ'ունիմ ը-
սելով . ճիշդ ան Փարիսեցիին պէս՝ որ տաճարին մէջ
կ'աղօթէր մաքսաւորին հետ : (Ղո-ի . 18 . 11) Երկրորդ .
այս ինչ կամ այն ինչ մեղքերը չ'գիտցող մարդիկ ալ
զանոնք լսելով իրենց չար վարքը շարագոյն ընելու վը-
տանգին մէջ չ'է՛ին մի իյնար : Ահանջալո-ք խոստովանո-
ւի-նը՝ չահանայան Բարոյ սրբո-ւի-նը կ'ապականէ՛նէ՝
Ժողովուրդին բարքը չ'ապականէր . հապա ո՛ւր մնաց
մանկտին :

Արդ՝ Աստուծոյ դէմ բան կ'ըլլայ աս վտանգներուն
առջեւը առնելու համար հրապարակական խոստովանու-
թիւնը առանձնականի դարձուիլը : Թէ որ չ'է՛ . ես ալ
համարձակ կ'ըսեմ թէ՝ « շարկաւոր չ'է որ Աւանդու-
թիւնները ու Արարողութիւնները ամէն տեղ մի եւ
նոյն ըլլան , . . . կրնայ փոխուիլ զանազան երկիրնե-
րու , ժամանակներու եւ մարդկանց սովորութեանցը
նայելով . միայն թէ Աստուծոյ պատգամին դէմ բան
մը չ'սահմանադրուի : Ո՛վ որ ինչնին իր Տասնա-որ Գափո-
ղո-ւի-տճքը կամա- ո- խորհրտով Եկեղեցոյ ա-անդո-ւի-ն-
նէրը ո- արարողո-ւի-նէրը Բացարձակ չ'ապակէր , որոնք Աս-
տուծոյ խօսքին Գէ՛ն չ'էն , ե- հասարակ իշխանո-ւի-նէ հաս-
տատուած ո- ընդո-նո-ած էն , պարտի հրապարակա- յան-
տիճանո-ւի » . (Գիրք հասարակաց աղօթից . . . Անգղիոյ է-
րլանդիոյ սովորո-ւի-տանցը . էրէս 808)

Եւ թէ որ Աստուծոյ դէմ բան է առանձնակի խոս-
տովանո-ւի-նը , (պիտի ըսէ նէ) , հրապարակաւ պէտք է որ
զրուցուի , պատճառներովը ո- գրոց Ժաստերովը :

Վերջապէս՝ մեր Հեղբիշին խօսքին նայելով (Թէ որ
Իրա- է նէ) հրապարակական խոստովանութիւնը ստու-
գիւ կ'ընդունին նէ , ինչո՞ւ համար՝ գո՛նէ ասիկայ գործի

Երդո-Լի-ն ի-սայ Տի-մը Տասնա-որայէս
յայանած Տեղերո-ն՝ Լէ որ նոյն անջը Դի-ս-
Տաճք Տեղեր պահած ո-նի: Ընոր վրայ բնաւ
մէկ պղտիկ փոփոխութիւն մը եղած չ'է,
ու չ'ըլլար՝ իր մեղքերէն կամ իր Տեղերո-ն
Տի Տասէն, (ըստ ճայ ոճանց) սրբուելու եւ
մաքրուելու կողմանէ. ընդ հակառակն՝ որ
քահանային առջին զինքը արդարացնելու
եւ զԱստուած խաբելու կամ փորձելու
ուզած էր, շատ ծանր մեղքեր ալ վրան
առած կը դառնայ իր տեղը. փոխանակ՝ որ
այն արձակումով պիտի մեղաց կապերէն
արձրկուէր, կ'իսպո-ի նորանոր Տեղերով:
Օ որ օրինակ. Սուրբ Գիրքէն կ'իմանամք՝
որ Առաքեալք մեղաց թողութեան հա-
մար կ'մկրտէին ժողովուրդը, (Գործ. 2. 38)
բայց Անանիայն ու Սափիրայն մեղօք մե-
ռան, (Գործ. 5. 1. 11) Սիմոն մոգնալ հա-
ւատաց ու մկրտուեցաւ, (Գործ. 8. 13),
Ե- փախ-ին իր սիրտը Աստուծոյ առջին չը

չ'են դրած: Մի թէ բնաւ մեղք գործող չ'է եղեր կամ
չը պատահիր մեղքերնին: Ասանկ ըլլալու է: Ուրեմն՝ անանկ
էնէ՝ բողոքականութիւն մարդկային բնութիւնը Աստ-
ուածայինի կ'փոխէ, երբէք եւ երբէք ոչ մտքէն ոչ ալ
սրտէն չար խորհուրդ մը կ'թողու որ անցնի: Այո՛, ա-
սանկ է: Թող Աստուած լռեցնէ Տի ի շու-ր Բաճե-
սողները: —

չփիւ-եցաւ . (Գործ . 8 . 18-23) Դեմաս ալ մկրտուած էր , ե- Պօղոսին Գործախէցը , (Փի- լիժոն . 24) Բայց Բողո-ց զանիկայ ու « աշխարհը սիրէց . (Բ . Տիժ . 4 . 9) Չ'է որ անոնցմէ մէկ քանին ալ Առաքելոց ձեռք դնելովը Հոգին սուրբ ընդունած պիտի ըլլան . ու ըովհետեւ Առաքելալք ամէն մկրտածներնուն վրայ աղօթելով ձեռք կ'դնէին , Հոգին սուրբ անոնց իջնալու համար : (Գործ . 8 . 15-17 ե- 19 . 6 ե- 9 . 17 , ե- այն) Թէպէտ եւ Սուրբ Հոգին տրամեցնելով մեղանչեցին , եւ անտարակոյս՝ ինչպէս որ « Տերօջը Հոգին Սաւուղէն վերացաւ » , (Ա . Թ . Գ . 16 . 14) անանկ ալ անոնցմէ վերցաւ՝ Տերօջը առջին խաբերայ գրանուելով .) Բայց Սիմոն չ'ընկալաւ Սուրբ Հոգին՝ մեղքը արդարութենէն աւելի սիրելուն . Սափիրա ալ իրեն մեղքը պահելուն համար՝ մեռաւ (Գործ 5 . 8-10) :

Արդ՝ կ'մխարանինք՝ որ մեղք պահելը՝ 'ակամայ , խոստովանանք ըլլալէ . կամ ճիշդ Աղամին պէս՝ ինքիրզինքը արդարացնելու ջանացող մէկու մը պէս՝ (որ չ'փրկուիր) , եւ կամ նոյն եւ նման Սաւուղին պէս՝ իր մեղքերը ուրիշէն լսելով առ հարկի խոստովանողի մը պէս , (Ա . Թ . Գ . 15 . 1-30) որ առաւել իր մեղքերը կ'շատցնէ՝

առանց պակսեցնելու, որուն քահանայա-
 կան աղօթքը եւ արձակումը օգուտ չ'ընէր:
 Քահանային արձակումը, նախ որ միջ-
 նորդական աղօթք մըն է. հետեւաբար՝
 արձակումն սատանայական լծոյ: *

* Ասոր մէկ խօսք կ'ըլլանք որ աշխարհի վրայ երկու լուծ-
 կայ. մէկը երկնային՝ միւսը երկրային, մէկը Քրիստոսի՝
 միւսը Բեւեմբի: Արնայ ըլլալ՝ որ մէկ մարդ մը Քրիս-
 տոսին՝ ու միանգամայն բեւեմբին լուծին տակ ըլլայ՝ մի-
 եւ նոյն ատենին մէջ. «Ի՞նչ միաբանութիւն ունի Քրի-
 ստոսու Բեւեմբին հետ» . (Բ. Կորն. Ե. 15) Ահա քա-
 հանային արձակումը ան բանն է՝ որ Բեւեմբին կապած
 շղթայները կ'կտորտէ՝ յանուն Հօր՝ եւ Որդւոյ եւ Հոգ-
 ւոյն սրբոյ: Արդեօք ի՞նչ կարծիք կրնայ ըլլալ մեղա-
 ւորի մը վրայ, թէ որ մկրտեալ է՝ ի՞նչ տարբերութիւն
 ունի հեթանոսէն. չ'է՞ որ սատանային լուծին տակն է
 Ի՞նչպէս կ'քակուի հեթանոս մը դեւերուն կապած կա-
 պերէն: Չ'է՞ որ սրտանց զղջալովը՝ երախային, ու մկրտ-
 ութեամբը, եւ քահանայական ձեռն դրո-ւեմքը. (Ինչպէս
 որ Առաքելաւ. Կ'ընէին) . ասանկ չ'ընէր քահանայն՝ մկրտ-
 ուելնուն ետքը մեղք գործող զղջացողներուն ալ: Ապա՝
 ի՞նչ իրաւունքով կ'ըսուի՝ որ քահանային արձակումը ոչինչ
 կ'օգնէ Տեղաորին: Թէ որ աս ձեռնադրութիւնը օգուտ
 չ'ունի՝ ապա՝ եւ մկրտութեան ատենինն ալ. Թէ որ
 մկրտութեան ատենինն ալ ոչինչ կ'օգնէ, ուրեմն Առա-
 քելոց ՚ի Քրիստոս ննջելուն ՚ի վեր բնաւ մէկ մկրտ-
 ուող մը սուրբ Հոգին չ'ընկալաւ՝ քահանայներուն ձեռն
 դրութեամբը: Գարձեալ՝ Առաքելներուն աշակերտ-
 ներն ալ՝ իրենց աշակերտներուն վրայ ձեռք դնելուն՝
 Սուրբ Հոգին անոնց ալ չ'իջաւ (Թէ որ աս վարդապե-
 տութիւնը իրաւ, ու Աւետարանական ճշմարտութիւն
 է նէ), թէ եւ Քրիստոս իրենց հետ եղած ըլլար («Աւ-
 րահա՛ ես ձեզի հետ եմ ամեն օր՝ մինչեւ աշխարհիս

Նախ որ՝ որովհետեւ «արդարներուն
»աղօթքը օգնականութեան համար խիստ
»զօրաւոր է» • (Յակ • 5 • 16) եւ որովհետեւ
Յակովբոս կ'ըսէ որ, «Ձեզմէ մէկը որ հի-

վերջը» • (Մատ • 27 • 20 ասոր վրայօք տես 'ի ջատա-
գովութիւն խրատականին, երես 39—42) Թէ եւ ա-
մէն ինչ բան որ հաւատքով կ'սնդրէին՝ պիտի առնէին •
(Մատ 21 • 22) եւ վերջապէս՝ Թէ եւ հիմակուան քա-
հանայներն ալ ասանկ ըլլան՝ ոչինչ օգնէ:

Եւ 'ի հաստատութիւն աս խօսքիս միշտ յառաջ բեր-
ուած է Թէ քահանայք ալ՝ Բէ որ ճիշտ Առաքելոց պէս
Յեռք Դիւր- իշխանութիւն ունին ուրիշներու վրայ՝ պէտք
է որ անոնց պէս Դիւր հանին՝ հիւանդներ Բժշկեն՝ Լե-
զոններ խօսին եւ այլն: Ես ալ կ'ըսեմ հիմայ աս ըսողին,
Քրիստոս ըսաւ որ «Անոնք որ կ'հաւատան՝ աս նշան-
»ները անոնց հետ պիտի երթան: Իմ անունովս դեւեր
»պիտի հանեն, լեզուներ պիտի խօսին • ձեռքերնին
»օձեր պիտի բռնեն, եւ Թէ որ մեռցնող դեղ մը խը-
»մեն, իրենց պիտի չ'վնասէ • հիւանդներուն վրայ ձեռք
»պիտի դնեն՝ ու բժշկեն»: (Մարկ • 16 • 17—18)
Քրիստոս աս տեղ չ'որոշեց Առաքեալները՝ հաւատաց-
եալներէն • եւ Անոնք որ «կ'հաւատան» ըսելով՝ բոլոր
հաւատացեալները մէկ ցուցուց: Ըսել է որ՝ ան ամէն
մարդիկ՝ որ Քրիստոսի կ'հաւատան՝ աս բաները պիտի
ընեն: Ես այս համարէն կ'սորվիմ՝ որ Մուշ Գրո-Բեանց
Հերիւշը ու իր կրօնակիցները Քրիստոսի վրայ հաւատաք չ'ու-
նին • Քրիստոսի չ'են հաւատար • անհաւատ էն: Վասն զի՝
Թէ որ կ'հաւատային՝ պէտք էր որ աս հրաշքներն ալ ընէին •
որ ասանկ Բան Տը ընէին Բնա- լըսած չ'ունի՞ս: (Տես աս
խօսքիս վրայօք Բան խրատականին ջատագովութիւն Դժ • երես
39—42) Արդեօք գիտցուած է ինչու համար կ'ընեն
աս առարկութիւնը • Այո, անոր համար որ իրենք չ'ունին
Առաքելական յաջորդութիւն • չ'ունէին որ ունեցողներն ալ
չ'ընէին յաջորդութիւնէ: —

» ւանդանայ՝ Եկեղեցիին Երեւելը թող
 » կանչէ , ու անոր վրայ աղօթք ընեն . . .
 » Եւ հաւատքով (Եղած) աղօթքը պիտի
 » փրկէ հիւանդը . Եւ թէ որ Տէր ալ գործեր
 » է՝ պիտի ներսի անոր » , (Յակ. 5. 14-15)
 անտարանկոյս անոր աղօթքը ընդունելի
 կ'ըլլայ Տերոջը առջին՝ թէ որ խոստովա-
 նողը սրտի մտօք եւ անկեղծութեամբ
 զղջացեր է :

Հետեւաբար՝ Արշակո-Յն սափանայական
 լծոյ . եւ ասիկայ ալ՝ ճիշդ ան նոյն կեր-
 պովն կը կատարուի՝ *որ Բրիտոս ըսաւ

* Խելչը Գլոխը վարդապետին մեկը՝ Արձակման աղօթ-
 քը քննութեան առնելով կ'ըսէ . « Արձակման սկիզբը՝
 » սահմանէն անդին անցնելէն քաշուիլ մը եւ զգուշա-
 » ւոր ճշգրտութիւն բանեցնել մը կ'երեւնայ . որպէս թէ
 » քահանան դիտմամբ ծածուկ պահած մեղքերնուս չը
 » խառնուիր , ու անոնց համար պատասխանատու չ'ըլ-
 » լար . եւ որպէս թէ միայն խոստովանած , ու խոստո-
 » վանելու 'մոռցուած , մեղքերուն արձակումը կրնայ
 » անկէ առնուիլ : Բայց քիչ մ'ալ առաջ երթալով , կը
 » տեսնենք որ քահանան առանց քաշուելու եւ խիղճ
 » ընելու՝ համարձակապէս իր վրան կ'առնէ խոստովա-
 » նաորդին 'մեղաց ամէն մասնակցութենէն , արձակելը ,
 » մարդը թէ խորհրդով գործած ըլլայ անոնք՝ թէ խօս-
 » ւքով եւ թէ գործքով , ու թէ Եւ մենամեծ Տէրերը ծած-
 » րած ալ ըլլայ յափոնի շիփա-որո-Թեամբ » (Հերսո-Յն Տուար
 Դրո-Թեանց . . . Երես 18) . (Ասիկայ իր Խելչին Գերսին Տէր
 Գրո-ած Գրած ըլլալու է . Եւ լոյ իր Տարին անսորբ քո-
 բային Տէր Յո-լո-ած ու Թափո-ած է ու 'ծո-ու , Գաղափարը :)
 Ո՛հ լի՛նչ աղ-որ , լի՛նչ 'ողջամիտ , քննութիւն , լի՛նչ

Առաքելոց: (Թէ որ «Տանց Տղաքը Ռոպու-
է-այն»):

Դաւիթ Աստուծոյ առջին մեղանշած
էր . իսկ Նաթանի ներկայութեանը «մեղայ
Տեառն» (Բ Թ. 4. 12. 13) գոչելուն՝ պա-

ալ՝ ուղիղ, դատողութիւն: (Երանի՛ ինձի՛ ու իմ նը-
մաններուս՝ որ ասանկ տրամաբանութիւն մը ու ողջա-
մտութիւն մը չ'ունինք): Արդեօք այս վարդապետը
լուսաւորչակրօն քահանայի մը խոստովանած է: Լամբ է
ան կրկին կրկին զրուցուածքները՝ որ կ'ըսէ խոստովա-
նաորդոյն . Ա՛լ Տղա չ'ո-նիս . Բան թ' պահեր , ինչն՝ որ
Աստուծոյ առջին է՛ խոստովանիս . Ե- Եէ որ ինչ պահես՝ յա-
ւիտ քո- Գաբապարսութի-նդ պիտի ո-պես ո- խեւ՝ Բրիս-
պոսի Տարձոյ է- արեանը հաղորդո-ելով . կամ Եէ որ Տղա
ճը պահած էս՝ քո- խոստովանութի-նդ ոչինչ է . Ինչի նման
Տարդէ ճը անշնաւով Տղաքը իրնա պահել, Բայ չ'էս սոսկար
քեանի Աստուծոյ յետքը ինչաւո- . Որո-ն Գէճը պիտի հա-
նէս զանոնք է- այնն: Ամենեւին աս խօսքերէն մեկը
յիշելու էր մեր մոլոր անուանեալ գրութեանց շերքի-
չը , կամ սավոնցմէ մեկը , որ իւրաքանչիւր քահանայք
տարբեր եզանակաւ կ'զրուցեն՝ արձակումն չ'կարդացած :
Կարտեալ ո- Բոլորով սրբի- կ'զղջան . Տղայ կ'գոչէս Աս-
տուծոյ . Ե- է՛ խոստովանա Անոր առջին՝ քո- Բոլոր իեանիդ
Տղ իստարեալ հնազանդութեամբ իրեն ծառայելու . կ'զղո-ն
քո- Տղաքէդ է- իսմա- ո- գիտութեամբ պիտի գործես ո-
սոնք Գարձեալ: Թէ որ իր հարցմունքներուն յարմար կը
պատասխանէ՝ ան ատեն կ'կարդայ արձակման աղօթքը:

Արդ՝ ասոնք ցուցնելուս ետքը՝ չ'եմ գիտեր կ'խոս-
տովանի՞ մեր վարդապետը որ իր կարծած եզանակէն շատ
տարբեր կերպիւ ՚ի գործ կ'գրուի աս արարողութիւնը
Հայկազեան Եկեղեցիին մէջ . Եւ միաբան հաւանութեամբ
կ'հաստատեն՝ որ ստակով կամ ընծայներով ընդունուած
փրկութիւնը կամ արձակումը՝ հեթանոսական փրկու-
թիւն է: —

տասխան առաւ անկէ . «Տէրն ալ քեզմէ
 »քու մեղքերդ ջնջեց , ու չ'պիտի մեռ-
 »նիս» : * Սուրբ գիրքէն ալ կ'իմանանք որ
 «Ա'մկրտուէին իրմէն (Յովհաննէսէն) Յոր-
 »դանանու մէջը , ու լռենց մեղքերը կը
 »խոստովանէին» : (Մատ. 3 . 1 Մարկ. 1 . 5 .)

Աս խօսքերուն՝ կարգ մը աղանդաւոր-
 ներ՝ ըստ մարմանջելոյ լսելեաց իւրոց կերպ
 կերպ մեկնութիւններ կուտան , ուստի իող-
 մերնին աս չ'պիտի . որոցմէ երեւելի կեր-
 պիւ մէկզմեկու հակառակող երկու մեկ-
 նութիւններ կը ցուցնեմք հոս՝ աս ամ-
 բաստանութիւնս հաստատելու եւ ապա-
 ցուցանելու համար :

Այս օրերս 'ի լոյս ընծայեալ (տեւելի ա-
 շի կ'ընէ՝ Ի ՄՈՒԹ ԸՆԾԱՅԵԱԼ ըսենք)
 «Հերքումն մոլար դրութեանց» . . . ա-
 նուն տետրակին 51 եւ 52 երեսներուն
 վրայ աս խօսքին վրայօք գրելով արժանա-

* Վերը ըսինք որ սրբի հոս է անկէդոն-լեւմէք զըջացող-
 ներուն է փրկութիւնը . զոր օրինակ Գաւիթ գտաւ մե-
 զայ գոչելովը : Բայց ամէն մեզայ գոչողները չ'պիտի
 կրնան փրկուիլ , թէ որ զզջումնին սրտօք չ'է : Ահա՛ Սա-
 լուղ «մեզայ՝ զի անցի զբանիւ տեառն , եւ զբանիւ
 »քով . . . Եւ արդ բարձ զմեզս իմ» . . . գոչեց Սա-
 մուէլին , բայց «Արհամարհեցէ զքեզ Տէր չ'լինիլ թա-
 »գաւոր 'ի վերայ Իսրայէլի» (Ա . Թագ . 15 . 24—27)
 պատասխանը սուսա : —

պատիւ Հեղինակը՝ ՚ի վերջոյ ասանկ կ'ըսէ .

«Ուրեմն ան խոստովանութիւնը՝ որ
»Յովհաննէսին աշակերտները կ'ընէին ի-
»րենց մկրտուած ատենը , դեպ ՚ի Աստ-
»ուած ուղղուած խոստովանութիւն մըն
»էր : Եւ աս Տիանգաճայն Տարդոյ առջե-
»նէին՝ անոնց ալ յայտնի ըլլալու համար . . .

Աս մէկ քանի խօսքերը բաւական են
մեզի իմացնելու որ անոնց՝ իրենց Տէրէրը
խոստովանելին *չ'ուրանալէն զատ՝ կ'հաս-

* Հոս հարկ կ'ըլլայ մեզի մէկ ծանր ամբաստանութեան
մ'ալ պատասխանելու , որ նորապէս Աստուած ու իր խօս-
քերը ճանչցող (որպէս թէ առաջուց չ'էին ճանչցած)
Քողոքող անուանեալ կարգ մը աղանդաւորներու բերանը
իբրեւ գործիք մը եղած է՝ ականջալուր խոստովանու-
թիւնը գործածող եւ քահանային զուրգած Արձակման
աղօթքը ու Արձակումը ընդունող Եկեղեցիները քա-
մահրելու եւ անարգելու համար :

Վերի ըսուած տետրակն ալ ան խօսքերը պարունա-
կելու պատիւէն զուրկ չ'է մնացեր . եւ իր Հեղինակն ալ
թող փառք տայ Աստուծոյ՝ որ չ' մեռած աս խօսքերը
գրի անցընելու պատիւը իրեն տուած է : Այսինքն ,
«Հիմակուանները կարգաւորին (Ա) կ'խոստովանին աս
»մտօք՝ որ անիկայ իշխանութիւնն առած է (Բ) բոլոր
»մեզաց խոստովանութիւնները լսելու , ու ամենաբարձ-
»րելոյն Աստուծոյ անունովը թողութիւն շնորհելու .
»(Գ) թէ որ խոստացած արձակումը չ'ըլլայ , ո՞վ խոս-
»տովանանքի կ'երթայ անոր» (Դ) : (Հերբումն մոլար
գրութեանց . . . երես 51—52)

Աս զուրգուած խօսքերուն՝ իրաւ է որ ամէն մէկ
խօսքը քննութեան առնուելու արժանի խօսքեր են ,

տատէ ալ , (եւ թէպէտ ուրանայ ալ նէ
անտեղի է) : Ասոր ասանկ ըլլալը մենք ալ

սակայն՝ մեր համառօտութիւնը չ'ներելուն՝ անոնցմէ
միայն չորս կերպ խօսուածքներու պիտի պատասխա-
նենք , որոնք գրերով որոշեցինք :

Ա . Արդեօք ինտոր խիղճը տարեր է եկեղեցական-
ներուն կարգաւոր անունը տալու : Իր խղճին խայթը
զինքը չ'տանջեց աս բառը գրած ատեն : Բերնով զօու-
ցածնին գրի առներնէ աւելի աղէկ ու մեծ օգնութիւն
մը ըրած չ'էր ըլլար իր ազգին : Կարգավեր , կամ կարգա-
վեր . ու կարգաւեր , կամ կարգաւերոյ (այսինքն Քրիստոսի
կարգը ու կանոնը մարդ) անունները տար նէ իրենց՝ մէկ
մեծ պատիւ մը չ'պիտի գտնար իր կրօնակիցներէն :
Արդեօք անոնք կարգ ունին եղեր , (գոհութիւն Աս-
տուծոյ՝ որ Գիւտնիստի մէջ ճշմարտութիւնը կ'յայտնուի)
ի՞նչ կարգ է ունեցածնին : Առաքելական յաջորդու-
թիւնն : 2'է . « քահանայք՝ Վարդապետք՝ եւ Եպիսկո-
պոսք՝ Առաքելոց յաջորդները չ'են » . . . (Բան Աւե-
տարանական . երես . 12 . Տես աս խօսքերուն պատաս-
խանը « Չատագովութիւն Բան խրատականի » ին մէջ ,
երես . 39—42) Ուրեմն աս կարգը՝ հասարակ ու ռա-
միկ մարդիկներէն վեր սեպուելու կարգ մըն է : Աս ալ
չ'կրնար ըլլալ , վասն զի՝ Աստուած ամէն մարդ մի էւ
նոյն պատուով ստեղծեց . որ անոնց մէջ մեծ ու պզտիկ
չ'ըլլայ , եւ սովորաբար կ'տեսնուի՝ որ աւելի Եկեղեցա-
կանները եղած են պարզաւ Տէ՛ Տէ՛ խոսովութիւններու
անկարգութիւններու , քան թէ աշխարհականները . վասն
որոյ իրաւունք ալ կ'ունենան կարգաւեր , կամ կարգ
աւերոյ ըսելու : (Աս ամբաստանութիւնս կ'ընենք բո-
ղոքական կարգաւերներուն՝ որ ասոր պատճառները ա-
ւելի ամուրցնեն ու զօրացնեն , որ հովերու պզտիկ
շարժմունքներէն չ'փրթին) Ուրեմն՝ ինչպէս որ բան Ա-
ւետարանականին շեղինակը իր խղճին դեմ գործեր է
« Պատրիարքի մը սրբազան պաշտօնին ու իշխանութեա-
նը » (երես 3) ըսելով անանկ սլ մոլար կարծուած

խոստովանած ենք , եւ բնաւ միտքերնուս
ալ անցած չ'ըլլալով թէ Հայկազեան լե-

դրութեանց Հերքիչը իր սրտին դէմ բան է խօսեր՝
դրչով ալ: Բայց դուզէ աս խօսքերը ծաղրաբանութեան
համար խօսուած ըլլան , վասն որոյ՝ կ'Թողունք , մէկը
կամ մէկալը վճռուելու համար:

Բ. « Հիմակուանները — կ'ըսէ — կարգաւորին կ'խոս-
տովանին աս մտօք՝ որ անիկայ իշխանո-ւի-ն առած է՝
» Բոլոր Տեղաց խոստովանո-ւի-նները **ԼՍԵԼՈՒ**» . . . : Աս
ալ զարմանալի եւ տարօրինակ ամբաստանութիւն մըն է:
Արդեօք մեզնէ ո՞վ է ըսեր կամ կ'ըսէ՝ թէ Քահանայք
իշխանութիւն առած են՝ բոլոր մեղաց **ԽՕՍՏՈՎԱ-**
ՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼՍԵԼՈՒ , չ'ըլլայ որ աս խօսքերը
Տ' Բայն աս Նորապէս լուսաւորեալ վարդապետին խան-
գարեալ մտքին մէկ արտադրեալն ըլլայ . վասն զի՝ մենք
բնաւ ըսած չ'ունինք՝ ու չ'եմք ըսեր ալ՝ որ Քահանայք
իշխանո-ւի-ն ունին Տեղերնիս լսելու , բայց կ'ըսեմք՝ որ
Տեղերնիս Քահանայներուն յայտնել պէտք է , չ'է թէ

Գ. Ամբաստանութեանը պէս՝ թէ անոնք մեր մեղ-
քերուն Թողութիւն շնորհէն , հապա քանի մը պատ-
ճառներու համար: Նախ , Տեղերնո-ս համար սրբանց
չ'ըլլանիս գործքով ալ յո-յնելու համար: Երկրորդ , Քահա-
նայէն քրիստոնէական խրատներ առնելու համար: Երրորդ ,
յանո-ն ահեհասո-ւի-ն երրորդո-ւան՝ Քահանայն Տեղի սասա-
նային լո-ծէն՝ ու իր խաղերէն արձըլելու համար , ըսա Տեառն
հրամանի , ու հաճոյիցը . է- ո՛չ ըսա համայ ի-րեանց շնորհելու
համար: եւ այլն:

Դ. Կ'ըսէ որ , թէ որ « խոստացած արձակումը չ'ըլ-
լայ , ո՞վ խոստովանանքի կ'երթայ » :

Ասոր մէջ ալ կրկին խօսուածքներ կ'գտնանք . Նախ՝
թէ Քահանայք խօսք արեւելի մանոր ասոր՝ որ շիւրիք պիտի
արձըլիէն՝ Թէ որ իրենց խոստովանին: Երկրորդ , Թէ որ ար-
ձակո-ն չ'ըլլայ՝ Բնա- Տեղ չ'պիտի երթայ Քահանային առ-
ջին խոստովանելու: Աս ի՛նչ աղ-ու-որ նորենոր խոսուածք-
ներ կ'ըսենք: (Ո՞վ ծիծաղելի ծաղրաբանութեանս) ըսել

զուին ու գրութեանը մէջ անանկ պարբե-
րութիւն մը եւ զրուցուածք մը ըլլայ որ

է որ՝ Բահանայք՝ մեր նոր լուսաւորուած վարդապե-
տին կարծիքին պէս, իրենց վաճառքը (այսինքն, ըստ իւր
ամբաստանութեանն, մեղաց արձակումն չնորհելու անշ-
նակն իշխանութիւնը) հոտած ու մզլտած, կամ վրանին
մնացած վաճառիկի մը պէս՝ սուղ կամ աժան՝ անոր ա-
սոր վրան ձգելու համար ձեռքերնին առած՝ փողոցէ
փողոց կ'ըջին, աս կամ ան մարդուն էին՝ ինչի խոսքովա-
նէ՝ յէջ արձրիւ ըսելով՝

Արդեօք գիտէ՞ թէ ի՞նչ կերպով գործի կ'ըրուի,
եւ ի՞նչ փաստերով հաստատուած է այս արձակումը:

Այո՛, գիտէ՛. եւ այս խօսքերս ալ քննութեան առած
է իր տետրակին մէջ՝ (առջինը՝ երես 17 20 եւ Բ
գրեթէ ամէն երեսներուն վրայ) բայց Աւետարանը իր
մտքին քաշկռտելով: Չասն որոյ ես ալ քանի մը խօսք
պիտի խօսիմ ասոր վրայօք, իր խօսքերը քննութեան
առնելով:

« Հիմայ կ'մնայ հարցնել թէ՛ — կ'ըսէ — Առէք Հո-
ղին սուրբը ըսելով առաքելոց տրուած իշխանութիւ-
նը չ'է՞ որ անոնց յաջորդներուն ալ անցաւ:

« Աս հարցման մենք կարճ կերպով Ո՛չ՝ կ'պատաս-
խանենք, (Ենչ ալ երկար իերպով ԱՅՈ՛ պիտի ըսենք) եր-
կու պատճառաւ: Նախ, աս իշխանութեան սրբազան
պաշտօնը վարելու յարմարութիւն ունենալու համար՝
այն ընտրեալ առաքելոց ունեցածին պէս Սուրբ Հո-
ղին ունենալու է . . . եւ թէ որ անանկներ ըլլայ որ
զրուցեն թէ, Անտարակոյս՝ . . . աս Աստուածային յա-
տուկ Պարգեւը յաջորդաբար առաքելոց անտի եւ ա-
նոնց պէս մեզի ալ եղած է եւ կ'ըլլայ: Ուրեմն ը-
սածնին թող ցուցնեն՝ կ'ըսենք, անոնց ըրածին պէս
մեծասքանչ գործքերով . . . եւ այն (երես 38)

Աս խօսքերս մենք եղծած ենք մեր 34 եւ 35 ե-
րեսներուն վրայ . իսկ հոս խօսքը չ'երկարելու համար
աս խնդիրը միայն կ'ընենք: Արդեօք Նկեղեցիին մէջն

«անի Տը միտքեր եւ կերպ կերպ խօսուածք-
ներու իմաստներ ունենայ կամ ամփոփե-
իր մէջը , պարզաբար անոր ինչ «մէկ»
միտք մը ու «մէկ» իմաստ մը ունենալը
ցոյց տուէր էինք , (Տես 'ի Չատագովու-
թիւն բան խրատականին . երես 33) (Իայց
Մատթէի Աւետարանին մէկ Մէկնութիւնը

բոլորովին վերցած է հրաշագործութիւնը : . . .

«Երկրորդ , մարդոց ասանկ իշխանութիւն մը ունե-
նալուն՝ —կ'ըսէ — ալ կարօտութիւն մնացած չ'է . եւ
«եթէ ունենան ալ , անիկայ բանեցնելու տեղ չ'կայ» :
. . . (երես 37—39)

Հ իմայ ես ալ իրեն կ'հարցնեմ թէ՛ ինչո՞ւ — աս իշխա-
նութիւնը բանեցնելու պէշ չ'կայ , թէ թէ Տարդիային Տղան-
չանն բնութիւնը անՏղանչաննի՞ փոխուեցաւ : Գիտեմ ,
ասոր Ո՛չ պատասխանը պիտի տայ Քրիստոսի՝ «Առէք
«Հոգին սուրբը , թէ՛ որ ոմանց մեղքերը թողուք՝ թող-
ուած ըլլայ անոնց . թէ՛ որ մէկունը ետ բռնէք՝ բռ-
նուած ըլլայ» (Յովհ . 20 . 22—23) խօսքերը իր ու-
ղածին պէս մեկնելով :

Ես հիմայ առանց իր մեկնութիւններուն ուշադիր
ըլլալու կ'հարցնեմ իրեն՝ ու իր կրօնակիցներուն , թէ
Ա . Ամէն մարդ Հոգին սուրբը կ'ընդունի՞ թէ չ'է , թէ
որ սրտանց կ'փափօքի ունենալու , եւ հրապարակաւ ու
Նկեղեցեաւ կ'աղօթուի անոր վրայ :

Բ . Թէ որ կ'ընդունին՝ ինչու իշխանութիւն չ'են
ունենար քահանայք Առաքելոց ունեցած իշխանու-
թիւնը վարելու ,

Գ . Քրիստոս կ'ըսէ որ «Թէ որ ոմանց Տղերը Բո-
ղոս . կամ ետ բռնէք» , ինչու համար աս խօսքերը
ուրիշ բաներ կ'նշանակեն կոր :

Դ . Աս խօսքերը՝ իրենց Հոգեկորոյս հոշած Տակաբե-
րութեանը դէմ չ'իջար կոր :

բատ դիպաց ձեռքերնիս անցնելով* որ
տաճկական լեզուով շարադրելու բարե-

*Միայն Տէկնո-ւի-ն բառը լսելով կրնանք իմանալ որ հասկնալը չիլ է իմ շատ կերպով Գծո-ար շրո-ցո-ած չի իմ ոճի ճը Բայցարո-ւի-նը իմ յայտնի կերպով անոր Տիպը Բայց ոչ Գրո-ւի-ն ճըն է Վասն որոյ՝ աս գիրքը ձեռու-րնիս անցած ատեն մեծ փոյթով կ'ճէպէ ինք կարդալու՝ սուրբ գիրքէն մեկ քանի չ'հասկցած տեղերնիս հասկնալու համար: Բայց անկեղծութեամբ կ'խոստովանինք որ կարդալով իմացանք թէ Տէկնո-ւի-ն կոչուելու արժանի գիրք մը չ'էր եւ չ'է: Վասն զի չ'է թէ իմ չ'հասկցածներս բացայայտ չ'էր մեկնէր, այլ նաեւ շատ պարզ կերպով հասկցածներուս ալ անանկ մեկնութիւններ տուած էր՝ որ զիս վարանքի ու տարակուսանաց մէջ թողուց: (Ասոր մէկ քանի օրինակները ցոյց պիտի տանք՝ թէ որ աս տեսրերուն յաջորդներն ալ հրատարակելու ձեռք զարնէնք): Ուստի չ'կրնալով շատ համբերութիւն ունենալ, բողոքական վարդապետի մը հարցուցի, (Գուցէ զայս կարդացողը հիմայ ինքն ըլլայ, եւ գրիչը ձեռքը սխալու բռնելու ջանք կ'ընէ), թէ ինչո՞ւ համար Կաթիլերէն լեզուով շինուած էր աս Տէկնո-ւի-նը: Պատասխան տուաւ «Որովհետեւ Եղբայր, ազգերնուս մէջ խիստ շատերը «կան՝ որ իրենց մայրենի լեզուն չ'են գիտէր: — Բայց «չ'եմ կարծէր, ընդ-Տիշեյի եր Խօսքը, որ ընդհանրապէս «Հայերէն գիտցածնուն չափ՝ տաճկականին ալ այդչափ «աղէկ տեղեկութիւն ունենան: Ուստի այդ գիրքը՝ ա- «ւելի տաճիկներուն օգնութիւն կ'ըլլար, (աս խօսքն ալ «հիմայ կ'յաւելցնենք. է- անանկ ըլլալու պէտք էր, որով- «հետէ- Տիշը պարո-նակեալ Ճշմարիտ կարծո-ած վարդապետ- «արո-ւի-նները՝ մճբող Սարո-ւի-ններ էն, է- Հայք Բնա- «չ'են ընդո-նից) թէ որ տաճկերէն գրելով տպուած «ըլլար, քան թէ Հայերուն տգետ մասին՝ որ ատոր հա- «զիւ մէկ քանի բառերը կ'հասկնան: Չ'է, թէ որ «Հայերուն՝ մանաւանդ տգետներուն օգնել էր Հեղի- «նակին միտքը նէ՝ պիտի պարտաւորէր իր Մեկնու-

հաճէր էր անոր պատուարժան չեղինա-
կը , Որչափ զարմացայ ան զրուցուածքէն

,,Թեանն ալ Ռինո-Րի-ն Տը շինելու : — Ատիկայ ատանկ
 ,,ըլլայ նէ , պատասխանէց , ձեր հարանց գրածներն ալ ոչինչ
 ,,եւ անօգուտ են ազգին . ինչու որ դժուար է հասկնա-
 ,,լը , բոլորն ալ գլխովին գրաբառ ըլլալուն համար : Իսկ
 ,,մերը՝ ասոնցմէ՞ ալ մի գէշ է՝ որ տաճկերէն գրուած
 ,,ըլլալով ամէն մարդ կ'հասկնայ : — Գուն ատոնցմով ի-
 ,,րաւունք ունենալ կ'ձեւանաս , իրիւնցի , բայց ատանկ
 ,,չ'է : Մեր հայրերը զանոնք գրած ատեննին՝ Հայերէն
 ,,լեզուն հիմնական պէս հինգ վեց լեզուէ բաղադրու-
 ,,եալ Եւրոպական լեզուին (այսինքն , Գրան , Խոշո-
 ,,ւէշո-ի) չ'էր նմաներ , ոչ ալ ասկէ մէկ քանի տարի
 ,,առաջներուն պէս գրեթէ կորսուածի պէս , այլ՝ աշ-
 ,,խարհիկ լեզուն ալ չ'էին գիտեր , եւ առ հասարակ գը-
 ,,րաբառ կը խօսէին եւ կ'գրէին . վասն որոյ իրենք ալ
 ,,գրաբառ գրելով ժողովուրդին հասկցած լեզուովը գը-
 ,,րած եղան : Իսկ հիմայ՝ որ շատ եւ շատ քիչերը կը
 ,,գտնուին պարզ աշխարհաբառ շարադրութիւն մը չը
 ,,հասկցող , ան ալ տաճկերէնէն շատ աւելի աղէկ , պէտք
 ,,չ'էր որ ազգին աւելի մեծ ծառայութիւն մը ընելու
 ,,համար՝ ամենուն հասարակ եւ սովորական եղած լեզ-
 ,,ուովը շարադրուէր այդ մեկնութիւնը . նա մանա-
 ,,ւանդ՝ որ ասանկով կրնար ըլլալ ազգին ծառայել , ո-
 ,,րովհետեւ հարիւրին մէկը՝ տաճկերէն չ'են կրնար կար-
 ,,գալով հասկնալ ատիկայ : — Աս ստոյգ է . . . Իբրեց
 ,,խօսես , . . . չեղինակն ալ միտք մը ունենալու է . . .
 ,,Բայց ամէն մարդ կրնայ հասկնալ այդ լեզուն : Տաճ-
 ,,կատանի մէջ եզտը բոլոր Հայերն ալ այդչափ կրնան
 ,,հասկնալ . . . — Ատիկայ չ'կրնար ճշմարիտ ըլլալ պա-
 ,,տասխանէցի , որովհետեւ ոչ ես՝ ոչ ալ ուրիշ որ եւ իցէ
 ,,կարգացողներ չ'կրցանք կատարելապէս չեղինակին
 ,,միտքը հասկնալ . մանաւանդ ամէն ընթերցող վարանդի
 ,,մէջ կ'իյնար , ծուռ մեկնութիւններէն զատ՝ որ տուած
 ,,էր , քանի մը միտքեր պարունակելուն համար : Աերջա-

Տէի ուրիշ չըրոյցուած ճշեւած ըլլալը տեսնելուս: Ուստի՝ իմ զարմանքս բոլոր ազգակիցներուս ալ հաղորդել ուզելով՝ պարտանձին համարեցինք աս կտորը թարգմանութեամբ հրատարակելու: Բայց որպէս զի ակամայ սխալմունքներէ ազատ ըլլանք, (որովհետեւ փաճկական լեզուին Տէջ Բասկան փխր ըլլալու էնք, որուն կ'յուսան որ ազգակիցներս պիտի ներեն) տաճկերէնն ալ մէկ տեղ կ'հրատարակենք:

«պէս՝ ես միայն իր դիտաւորութիւնը քիչ մը հասկցայ՝ որ սուրբ գիրքերը ուրիշ լեզուով խանգարել էր: Ի՞նչ կ'կարծես, Հայերէնի՞ն, չէ՞նէ Տաճկերէնին մէջ այնչտփ հարուստ բառեր ըլլան Եկեղեցական ու կրօնական նիւթերու վրայ խօսուած ձառ մը մեկնելու համար»

Միտքս չի դար, ու չ'եմ կրնար ալ բերել, թէ ի՞նչ պատասխան տուաւ աս խօսքերուս . բայց աս գիտեմ՝ եւ ստոյգ ալ է՝ որ իմ ականջս ուրիշ ձայն մը լսած չ'ունի:

Ուրիշ շատ բողոքականներու ալ հարցուցեր եմ ասոր վրայօք, եւ ամէնքն ալ հաստատութեամբ զրուցեցին՝ որ աւելի Հայերէն պետք էր շարադրուէր այդ գիրքը: Բայց չէր ըլլար, որովհետեւ իր խորհրդատուութիւնները յայտնի պիտի ըլլար:

(Faint bleed-through text from the reverse side of the page, including words like "այսինքն", "ստորագրել", "հարցուցի", "պատասխան", "տեսնելու", "հարցուցի", "պատասխան", "տեսնելու")

ՄԱՏԹԻՈՍԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՆ
ԵՐԵՔ ԳԼՈՒԽ ՎԵՅ ՀԱՄԱՐԻՆ ՎՐԱՅՕՔ
ԼՈՒՍԱՒՈՐԵԱԼ ՄԵԿՆԻՉԻ ՄԸ
ՏՈՒԱԾ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆԸ

Յովհաննէսին վա՛ղը իլէ
ինսանլարըն ա՛գլընա պիր
Ալահանի թէսիր կէլէ-
րէք շօգ քիմսէլէր քէն-
տիլէրին կիւնահ քեար հա-
լինի կեօբմէյէ ույանմըշ-
լար ըտը վէ օնլար՝ քէն-
տի կիւնահլարը իչիւն
է՛օզիւր տիլէյէճէք եէ-
րինէ քէնտիլէրինի թէօհ-
մէթլի սայմագ հայինէ
կէլտիքլէրի վագըթ, եա՛-
նի օնլար թէվպէ էտէ-
րէք գապահաթլը օլուպ
ա՛ֆվէ մուհթաճ՝ մուր-
տար օլուպ թէմիզլէն-
մէյէ մուհթաճ օլտուգ-
լարընը կիւնահ իլէ քէն-
տիլէրինի խարապ վէ պէր
պատ էտիպ՝ պիր Գուր-
թարըճը յա մուհթաճ օլ-
տուգլարընը իգրար վէ
ի՛թրաֆ էթտիգլէրի
թագտիրտէ, հեմ տախի
քէնտի եարամագ եօլա-
րընը վէ եարամագ ֆի-
քիրլէրինի թէրք էտիպ
փէք եագըն պիր գէման-
տէ կէլէճէք օլան Մեսի-
անըն թալիմաթլէրինի վէ

Յովհաննէսին քարողու-
թիւնովը մարդկանց մըտ-
քին մէկ Աստուածային
ազդեցութիւն մը գալով
շատ մարդիկ իրենց մեղ-
սալից վիճակը տեսնելու
արթնցած էին եւ անոնք՝
իրենց մեղքերնուհ հա-
մար թողութիւն խնդրե-
լու տեղը ինքիրզինքնին
յանցաւոր համարելու վի-
ճակին եկած ատեննին,
այսինքն անոնք ապաշխա-
րելով թողութեան կա-
րօտ յանցաւոր՝ մաքրուե-
լու կարօտ աղտեղի ըլ-
լալին՝ (եւ) ինքիրզինք-
նին մեղօք ապականած
ու աղտոտած ըլլալով
Փրկիչի մը կարօտ ըլլալ-
նին խօսքով ցուցնելնուհ
եւ խոստովանելնուհ, ու
նաեւ իրենց անշահ ճամ-
բայներնին եւ (անշահ)
միտքերնին մեկդի ընելով
խօսք տալերնուհ՝ որ շատ
մօտ ատենի մը մէջ գա-
լու (եղող) Մեսիային
սորվեցնելիքներուհ ու
(Իր) առաջնորդ ու թեա-

«գուլաղուզուզուղունա քէն
«տիւլերինի թա'պի էտէ-
«ճէքլերինի իգրար էթ-
«տիւլերի թագտիրտէ, օ
«գէման Յովհաննէստէն
«վաֆթիզ օլուրլար ըտը»
.....

«նը պիտի հնազանդին,ան
«ատեն Յովհաննէսէն կը
«մկրտուէին»:

(Երես 37. էջ. 1-2)

(Աս կարդացողը՝ պէտք է վերի «մուլար
«դրութեանց շերքիչէն» բերած խօսքեր-
նուս հետ բաղդատէ, եւ անգամ մ'ալ
տեսնէ թէ Եկղեսիաստիկես ինչ կարծիք
ունի ասանկներուն վրայ. «Մեղաւոր փոր-
«ձի յերկլեզուութեան» 5. 11)

Աս Մեկնիչը՝ (որուն ծ- - - - - Թի-ն-
նէրը «- ԲարգՏանո-Թի-ննէրը ուրիշ ատեն
շատ պիտի ցուցնենք) չ'եմ գիտեր ո՞ր գիր-
քէն՝ կամ ո՞ւսկից սորված է թէ՛ անոնք՝
չիբենք՝ Տէչերէ «բիւլ- հասար «ՓրկիՉի
«ՄԸ ԿԱՐՕՏ ԸԼԼԱԼՆԻՆ Կ'ԽՈՍՏՈ-
«ՎԱՆԷԻՆ» ըսել է Մատթէոսի այն
խօսքերը: Արդեօք իր հոգի՞ն անանկ սոր-
վեցուցեր է իրեն: Մի Ե՛ղբայր, չ'ըլլայ
Թող ատիկայ. ուրիշ է «իբենց Տէչերը կը
խոստովանէին» ըսելը, եւ ուրիշ է «Փրկէ՛է
«Տը իարօփ ըլլալնին» կ'խոստովանէին ըսել-
ը. կամ «իբենց անչա՛հ ճամբայներնին եւ
«միտքերնին թողելով՝ շափ Տօփ ասենի Տը

» Բէջ Գալու Մեախային . . . առաջնորդութեանը
» հնազանդիլ » խօսք կուտային ըսելը :

Ատ մէկ ցնորք մը կամ երազ մըն է՝ որ
զինքը կամովին կ'պատրէ, ու կ'կուրցնէ՝
սուտ յոյսի մը համար, եւ այն ինքն է՝
իւր շնորհած Բէյ խորհուրդը հերձելու չափ
»-ժով (դուռն կ'ուզեսնէ « դատապարտելի »
իմացիր), իւր յեռու ժապարակով ունենալը կ'ե-
րազէ՞ արդեօք այդ մէկնիչը, դժբաղդա-
բար՝ երազն ալ գիշերը կ'ըլլայ . ուրեմն
տեսիլք կ'տեսնէ, որ սուրբ Տառերուն
այնչափ վեճ եւ ճիշտ ու հարապատ մէկնու-
թիւններ կուտայ :

Անանկ ճշմարտութիւններ ալ կ'պարունա-
կէ իր գրութիւնը՝ որ ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ՍՈՒՐԲ
ՀՈԳԻՒՈՒԼ ԳՐՈՒՄԻՍԻ ԸԼԼՈՒԿ Կ'ենթադ-
րուին . որոնց համար ինքը ասանկ կ'մաղ-
թէ . « Հոս գտնուած ամէն մէկ ճշմարտու-
» թիւնը՝ Սուրբ Հոգևով՝ եւ ճշմարտու-
» թեան Հոգիին հետ մեկտեղ * ընթեր-
» ցողին սրտին հասնի » . (տես Ե)

* Հեղինակին առ խօսքերուն մէկ մեկնութիւն մը տալ
հարկ ըլլար նէ՝ ամէնէն առաջ մենք պիտի ըլլայինք
աս պաշտօնիս ձեռք զարնող, իր խօսուածքէն՝ սարսա-
փելի հետեւութիւն մը հանելու համար . այսինքն, ըն-
թերցողին սրտին ինչով պիտի հասնի անոր մէջի եղած
ճշմարտութիւնները, ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻՒՈՒԼ . ուրիշ չ'նշով .

Անանկ է նե, որովհետեւ Սուրբ Հոգիին ճշմարտութեամբը խօսած է ասիկայ, անշուշտ մէջի գրած ամէն վարդապետութիւներն ալ ճշմարտութիւն է, եւ Աւետարանը բոլոր քրիստոնեայներուն ընդունել տալու բաւական . *եւ մանաւանդ ոմանք

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՀՈԳԻՈՎ: Ուրեմն այլ է սուրբ Հոգին, եւ այլ ճշմարտութեան Հոգին . եւ ասոնք Աստուածութեան տարբեր անձեր են . (անտարակոյս, իր գրուածքը անանկ կ'հասկցունեն) անանկ է նե Հայրը ու Արդիւն ալ մեկ տեղ թուելով չորս անձն՝ այսինքն չորրորդութիւն կ'ըլլայ . փոխանակ՝ որ երրորդութիւն էր, եւ է միշտ: Իսկ արդ՝ ո՞ր հերեօնիստապետին քարոզութեանցը կ'համեմատի իր վարդապետութիւնները, թո՞ղ ինքնին ընտրէ իրեն նմանող վարդապետ մը, ու իրեն պատուանուն մը, որոնց մէնք անկարող կ'ըլլանք:

*Մանաւոր դիտողութեան արժանի բերան մըն է նաեւ բողոքողներուն մերթ զմերթ կամ մանաւոր ոմանց սովորաբար գործածածնին, եւ անանկ բերան մը՝ որ հեթանոսք եւ Հրէայք հազիւ կ'յուսային իրենց համար օրինաւոր ըլլալը: Այս ինչ ազգին մէջ՝ «Աւետարանը» քարոզուեցաւ . ըսել է որ՝ արդէն անոնց մէջ Աւետարանը չ'էր քարոզուէր, ու նոր կ'քարոզուի: Կամ, Այս ինչ ազգէն՝ այս ինչ ընտանիքը կամ անհատը՝ «Աւետարանը ընդունեց» անկէջ առաջ ընդունած չ'էր . առնոյ կ'ընդունի: Եւ այս կերպ խօսուածք մը լսուածին պէս՝ իսկոյն պէտք է իմանալ՝ որ Հայ մը՝ կամ Հոգվեման մը եւ կամ հեթանոս ու Հրէայ մը բողոքական է եղէր . եւ բողոքականութենէ ՚ի Հայ կամ ՚ի Յոյն դարձողները՝ Աւետարանը ուրացած են: Արդեօք բոլոր քրիստոնեից Եկեղեցիները ինչ կ'քարոզուի, քրիստոսի Աւետարանը, չ'ենէ, Երբայական Թալմուտը, Ասոր պատասխանին կ'սպասենք:—

ալ մարգարէութիւն: Ս ասն որոյ՝ սա մէկ
 գուշակութիւնն ալ՝ եթէ չ'եմ սխալիր ,
 ճշմարիտ ու իրաւ է . «Մեկնութիւն գրող
 »մը թէ եւ շատ հանճարեղ՝ ու մեծ մը
 «տաղրութիւն . ըրած կրնայ ըլլալ ալ
 »նէ , դարձեալ սխալմունքներու մէջ իյ-
 »նարու ենթակայ է » : (երես Գ) . Եւ այս
 խօսքերը որո՛ւ վրայ մեկնուիլը գտնալու
 համար՝ ընթերցողս շատ չ'եմ աշխատցը-
 ներ , թէպէտ եւ ինքնին ալ բացայայտ
 կ'տեսնուի : Եւ իմ կարծիքս կ'հաղորդեմ
 անոր , եւ թո՛ղ ինքնին վճիռ տայ իմ ճշ-
 մարիտ զրոյցիս .

«Մատթէի աս մեկնութիւնը գրողը՝
 »թէ եւ շատ հանճարեղ է եղեր , եւ մեծ
 »մտաղրութիւն ալ բանեցուցեր է , բայց
 »սակայն՝ սուրբ Հոգւով չ'ըլլալուն հա-
 »մար՝ չարաչար սխալեր է » : Իմ կարծիքս
 աս է :

Արդ՝ հրաւիրե՛նք հիմայ Անկլիքան Ե-
 կեղեցին՝ որ ինքնին համոզէ իր կրօնակից-
 ները՝ որ Աւետարանին ուզածնուն պէս
 մեկնութիւն տալով՝ խոստովանութիւնը
 չ'ուրանան . վասն զի չ'է թէ չ'ընդունելի՝
 այլ նաեւ հարկաւոր ալ է . ո՛չ միայն ա-
 ոողջներուն , այլ եւ հիւանդներուն :

Անդղիացի քահանայ մը որ եւ իցէ
 հիւանդի մը այցելութեան գացած ատեն՝
 « Հիւանդը պիտի յորդորուի իր Ռէզերու-ն
 » համար Տասնա-որ խոստովանութի-ն ինչ ընե-
 լու- » . . . (Վիրք հասարակաց աղօթից . . .
 Անդղիոյ եւ Իրլանտիոյ սովորութեանցը .
 Երես 400)

— Վուցէ՛ աս ըսած խօսքերնուս դէմ
 պիտի բարկանայ մեկը , եւ ամէն կերպ
 կշտամբանօք « մեղքը 'ի ծածուկ քահա-
 » նային խոստովանիլը Աստուծոյ խօսքին՝
 » դէմ բան է » * ըսելով պիտի յանդիմանէ

* Աս խօսքերուն լիովին պատասխանը կրնաս գտնալ
 ասկից առաջ զուրցածներնուս մէջ: Եւ հիմայ հոս՝
 « Հերքումն մոլարդութեանց » . . . անուն տեստին մէջ
 պարունակուած սա խօսքն ալ յառաջ բերենք .
 « . . . մեղաց խոստովանութիւնը քիչ շատ հրապարա-
 » կաւ ալ ը լլալու է . այսինքն՝ ըստ իմիք մեր ընկերնե-
 » րուն առջին ալ պէտք է խոստովանիմք մեղքերնիս » .
 — Արրեօք իրենք սա հրապարակիան խոստովանութի-նը իը-
 նէն իոր , ո՛ր , է- ԲԵԲ . իրենց Դրո-Ւեանը հախտով չ'ի գար
 իոր սա վարդապետութեանը: ԶԱՐԾԱՆԱԼԻ՝ ՀԱԿԱՍՈՒ-
 ԹԻԻՆ: — « Ըսել չ'եմ ուզեր քահանայի մը առջեւ ա-
 » ռանձնակի , — (Արրեօք ինչ Ռէզ ի՛ծնի ասկէ) — հապա
 » մեզ ճանչցողներուն: Եւ անոնց ալ բոլոր գաղտնի
 » մեղքերնիս մի ըստ միօջէ թուել ու տեղն 'ի տեղը գիտ-
 » ցընելը վրանիս պարտք դրուած չ'է՝ քահանային խոս-
 » տովանանք ըլլողներուն նման » (Տես 'ի Հերքումն
 մոլար դրութեանց Երես 47)

Անշուշտ՝ սա վարդապետութիւնը իրենց Աւետա-
 րանէն սորված պիտի ըլլայ: Ասանկ ըրին հաւտաց-

մեղի: (տես Քրիստիանոսի նկատման ան ու ա-
տեթիւն զուհուրի» կոչուած տետրին
մէջ. երես 81: եւ ՚ի Հերքումն մուր դը-
րութեանց. . . դրեթէ մեծ մասին մէջ) —

Բայց թէ որ ցամկոտ լուտեր հիմայ
ողջ ըլլար՝ զայրապին չ'պիտի յանդիմանէր
աս խօսքերս զուրցող իր հետեւողները .
թերեւս չ'պիտի նզովեր ալ . որովհետեւ
խոստովանութիւնը եւ արհաւիրման շրջանը այն-
չափ հարկաւոր է՝ որ «Քահանայ չ'եղած
» տեղը (աս պէշ իր խելին չ'իյարժ ինչ հով-
» իշեր է) նոյն գործքը կին եղեր է, տղայ
» եղեր է, նոյնպէս կրնայ կատարել» (Քա-

եալներէն շատերը՝ (որոնք Տէր Աւետարանին մէջ գրու-
ուած են) . Առաքեալներուն խոստովանած ատենին . չ'է
նէ՝ «Իրենց ըրածները (եւ ոչ ըսել ուղածները) կ'սոս-
» տովանէին» . եւ ասի կ'իմանամք որ՝ (գուցէ մեղքեր-
նուն մէկ մասը պահել հարկ ըլլար նէ՝ ասոնք պէտք էր պա-
հէին, եւ իրաւունք ալ կ'ունենային) «կախարդական բա-
» նի հետեւողներուն շատերը գիւքերնին կ'բերէին՝
» ամենուն անջին կ'այրէին» . . . (Գործ 19 . 18 — 19)

Աս շատերը, բառին վրայօք կրնայ մէկը ծուռ մէկ-
նութիւն մը տալ, ինչպէս որ կուտան ալ . «շատերը՝ եւ
» ոչ ամէնը» ըսելովէ Բարի . բայց ես ալ կ'ըսեմ որ կա-
խարդութիւնը Արարելը թողելով զի-ին երկրպագութիւն
ճառագանջել ըլլալով, հրապարակապէս խոստովանութեան կա-
րօք էր: Յովհաննու խոստովանութեան մէջ ալ մեղաց
աստիճանները՝ կամ խոստովանելու արժանի մեղքերը
որոշուած չ'են . ընդհանրապէս «իրենց մեղքերը» ըս-
ուած է . այսինքն . բոլոր մեղքերնին: —

րող ապաշխարութեան վրայ . գործք Լու-
տերի Գերմաներէն . հատ Ա . 66 . թիւ 8 , 9 :
Իսկ մենք Վիեննա տպուած Հայերէն պատ
մութեանէն քաղած ենք . տես երես 29) :
(Թէպէտ եւ ետքերը՝ ինքնին ալ իրէն հա-
կառակեցաւ՝ սարսափելի եւ սարառելի
կերպիւ . որուն չ'է թէ իր հետեւողները ,
այլ նաեւ՝ գուցէ՝ հեթանոսք անգամ չը
հաւնին : « Հաստատութեամբ հաւատան որ
արձակուած ես , եւ ստուգիւ արձակուած
» կ'ըլլաս , . . . զըջո՞ւմ ինչպէս որ կ'ուզէ նէ
» ըլլայ » : (Մեղ Գերմ . 78 . բ . թիւ 19 . եւ
Հայերէն 30) Բայց այս խօսքերը՝ ըսած
ատեն բաւական լուսաւորած էր) :

Ասոր գործակից կ'ըլլան հիմայ իրեննե-
րը՝ ըսելով . Իէ որ Բահանայ* Տեղաց Բո-
ղո-Բի-ն գալո- իշխանո-Բի-ն ո-նին՝ ո-րէ-ն
« Արարիչը 'ի կախ ըսուած ցաւալի վիճա-
» կին մէջ մնալով՝ Բահանային գործողու-
» թեանը կ'սպասէ : Վ երջը՝ թէ որ երբե-
» մըն չ'ուզէ Բահանան արձակում շնոր-
» հել* , մեր Ստեղծողը ոչ թէ միայն եր-

* Իրաւցնէ՝ կ'պատահի երբեմն՝ բայց շատ քիչ անգամ ,
որ Հայրց Եկեղեցականները արձակումն չ'են կարգաւ
խոստովանողին վրայ . բայց չ'է թէ իրենց կամքերնուն
պէս , հասկա՝ Աստուծոյ , որ յայնմած է սուրբ Տառե-
րով : Եւ ասիկայ ինչ պատճառներով ինչոր ըլլալը հաս-

» կար պիտի սպասէ , այլ ձախորդութեամբ
» երբեմն ալ 'ի զուր սպասած պիտի ըլլայ »
... : (Հերքումն . . . երես 7)

Աս խօսքերուս՝ թող իր համադաւան-
ները պատասխանեն . « Անկլիքան Եկեղե-
» ցին 'Արձակման, համար կ'հաւատայ թէ՛
» քահանայն իշխանութիւնն է- հրաման ունի
» Աստուծոյ՝ զըջացողներուն մեղաց լողո-
» լիւնն զրոյցելու է- կամ հրապարակելու .
» բայց աս զօրութիւնը իբր իր կողմանէ

կրնալու համար՝ աւելի մեծ դիտողութիւն մը ընելու էր
այդ վարդապետը՝ քան եթէ այնչափ ծաղրական կեր-
պով մը կշտամբանքներ կարդար : (Ասոր պատասխանը
վերջերը ապաշխարութեան վրայ խօսած տեղերնիս կը
գտնուի) : Գանք որ՝ նոյն իսկ հեղինակը ուրիշ երեսնե-
րու վրայ ալ կ'ըսէ . « Անշուշտ Աստուած չ'սպասեր ու
» նայիր՝ որ քահանան իր արձակումն առնելով գայ եւ մտնէ
» դարձի եկող անառակին ու իր մէջ տեղը : Մեր կողմա-
» նէ հաւատքը եղածին պէս՝ իսկոյն ետեւէն կուգայ
» Ասոր կողմանէ ալ արդարացնելը . ասանկ՝ քահանան
» դեռ իր գործողութիւնը չ'սկսած բանը կ'լմնայ :
» Եւ ներումը անգամ մը Աստուծոյ առնուելէն ետեւ՝
» ալ քահանային հաւանութեան վճռոյն կարօտութիւն
» չ'ուենեար վաւերական ըլլալու համար : » . . . (երես
5-6)

Հիմայ ասոր շատ պարզ , ու շատ անգամ ալ կրկնու-
ած՝ դիւրին խօսք մը ունիմ ընելիք : Ի բոլոր սրտէ՝ 'կա-
մենալը, ու 'կատարելը, միեւնոյն բաներ ըսել չ'են մի :
Ամբ բացայայտ զրուցենք . ողորմութիւն տալու սրտանց
փափաքող մէկը՝ որ չ'ուենեալով չ'տար , եւ միւս մը՝ որ
ուենեալով կուտայ . ասոնք երկուքն ալ միեւնոյն բանը ըրած
կ'համարուին Աստուծոյ առջին՝ չ'է նէ՛ն՝ : Օրինակի

„ի գործ դնելու չէ՛ , հասցա Քրիստոսի
 „իրք մէկ փոխանորդը , եւ Արձակումը
 „ամենեւին մէկ զօրութիւն չ'ունի՛ երբ
 „որ ընդունողը անգեղջ ըլլայ , եւ Քրիստո-
 „սի վրայ ճշմարիտ ու անկեղծ հաւատք
 „մը չ'ունենայ” : (“Անկլիքան Եկեղեցի
 „եւ անոր հնութիւնը” . . . կոչուած տետ-
 ըին մէջ . երես 50—51) Անգղիական Եկե-
 վեցին հրապարակական խոստովանութիւն
 եւ արձակումն ալ ունի . (Տես “Գիրք հա-

աղագաւ : Աբրահամ մեր հայրը՝ Իսահակ իւր որդին
 զոհելու տարաւ ու չ'ըրաւ , զոհած չ'համարուեցաւ :
 Անոր զաւակունքը՝ որ Մովսիսեան օրինօք պատարագ-
 ներ կ'մատուցանէին՝ վասն մեղաց , եւ հաստատ կ'հա-
 ւատային , որ մեղաց համար նուիրեալ պատարագը՝ բա-
 ւական էր զիրենք սրբելու , (ներգործական մեղքե-
 րեն) : Արդեօք հաստատ կամեցողութեամբ նոյն զոհը
 ընել ուզէնուն՝ չէ՞ր թողուէր անոնց մեղքերը իրենց
 երկնային Հօրերնուն քով : Է՛յ ալ ի՞նչ պէտք էր քահա-
 նային՝ արունները ձեռքը առած սուրբ սեղանը մտնել :
 Վամ սանկ ըսենք : Բնաւ , եւ ամենեւին աղքատ Հրէայ
 մը՝ անտարակոյս ենք որ մեղանչած ըլլայ , իր մեղացը
 համար պատարագ չ'մատուցանելուն համար կորսուած
 է՝ թէ որ սրտի մտօք եւ հաստատուն կամքով մատու-
 ցանել ուզէր չ'է՛կրցած : Ասիկայ կ'առարկեմ՝ մոլար
 կարծուած դրոս թեանց Հերքիչին , որ աս խնդիրս՝ լու-
 ծէ : Եթէ կ'փրկուի պիտի ըսէ նէ՝ թո՛ղ չ'ըպատասխա-
 նէ , որովհետեւ՝ անով՝ իր տրամաբանութիւնը պիտի
 ջրեմ . եթէ ո՛չ՝ թո՛ղ պատճառ մը ու վկայութիւն
 ցուցնէ . որով ալ դարձեալ իր մէկ դրութիւնը պիտի
 ջրեմ : —

սարակաց աղօթից» . . . երես 3-4 եւ 22
 23 եւ այլն) եւ անոր պաշտօնեայն՝ ական-
 ջալու-ր խօսովանո-թենէ մը ետքը արձակու-
 մը ասանկ կ'զրուցէ .

«Մեր Տէր Յիսուս Քրիստոս , որ իր
 » Եկեղեցիին իշխանութիւն իողո-ց անկէղծու-
 » թեամբ չըջացողները եւ իրեն հասարացող
 » Տեղա-որները արձըլելու , իր անբաւ ողորմու-
 » թեամբը թողութիւն շնորհէ քու ամէն
 » մեղքերուդ . եւ իր ինձի փո-ած իշխանու-
 » թիւնովը *եւ կ'արձըլի՛՛՛՛՛ թե չո- ասէն Տեղե-
 » լիք , Հօր , եւ Որդւոյ , եւ Սուրբ Հոգ-

*Աս իշխանութիւնը՝ Անկիւքան Եկեղեցիին բոլոր քա-
 հանայներուն ալ կ'արուի՝ իրենց ձեռնադրուելու ասեն-
 նին՝ այսպէս . «Ձեռնադրուելու անձինքները խոնար-
 » հութեամբ ծնրագրած , Եպիսկոպոսը ներկայ գտնուող
 » քահանայներուն հետ մեկ տեղ ձեռուրնին զատ զատ
 » քահանայութեան կարգը ընդունողներուն ամէն մե-
 » կուն գլխուն վրայ» գնելով , Եպիսկոպոսը կ'ըսէ . «Ըն-
 » դունէ՛ Սուրբ Հոգին՝ քահանայութեան Պաշտօնը եւ
 » Մատակարարութիւնը կատարելու Աստուծոյ Եկեղե-
 » ցիին մէջ , որ հիմայ մեր ձեռնադրութեամբը քեզի
 » կ'յանձնուի : — (Աս խօսքերս պիտի պատանձեցնեն
 » նաեւ ան բերանը՝ որ կ'ըսէ թէ Սուրբ Հոգին Տար-
 » իանց կ'աճի՛ն կ'հնազանդի՛ն) — «Որուն Տեղքը որ արձըլի՛ն՝ ար-
 » ձըլի՛ն՝ ա՛ծ ըլլայ . եւ որուն մեղքը որ կապէս՝ կապուած
 » ըլլայ : Եւ հաւատարիմ տնտես եղի՛ր Աստուծոյ պատ-
 » գամներուն եւ իւր սուրբ խորհուրդներուն . Հօր , եւ
 » Որդւոյ , եւ Սուրբ Հոգւոյն Անուամբը , Ամէն : » (գիրք
 հասարակաց աղօթից . . . երես 731) —

”ւոյն անուամբը . Ամէն” : Գիրք հասարակաց աղօթից . . . Երես 400)

Լուտեր ալ ասանկ սորվեցուցած էր ‘օղորմեացի, կարդալ’ . Ինչ լուսնիւն եղած ատեն .

“Աստուած ներէ՛ քու մեղքերդ . եւ
”հաւատքի մէջ հաստատ պահէ՛ քեզ ,
”Ամէն” : Եւ քահանայն մտերմաբար հարցնելու պիտի պարտաւորէր խոստովանանք ըլլողին՝ թէ “ Հիմա կ’հաւատաս որ իմ
”տուած թողութիւնս Աստուծոյ թողութիւնը ըլլայ” . հոս՝ թէ որ “Այն կ’հաւատամ” պատասխանը առնելու ըլլար՝ նոյնպէս պիտի պարտաւորէր զրուցելու . “ Ինչպէս որ կ’հաւատաս նէ՛ թող անանկ
”ըլլայ քեզի . ու ես մեր Տէրոջը Յիսուսի
”Քրիստոսի հրամանաւը թողութիւն կուտամ քու մեղքերուդ , Յանուն Հօր եւ
”Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ . Ամէն . գնան
”խաղաղութեամբ” : (Քրիստ . Լուտ . Երես 35)

Այսչափ մը կարճ ՚ի կարճոյ խոսելով խոստովանութեան եւ արձակման վրայօք , անոնց՝ իրենց մէջ՝ ու մեկլմեկուսի , եւ մեր իրենց հետ ունեցած տարբեր եւ տարբեր կարծիքներնիս ցուցնելու սեպքը ,

քանի մը խօսք ալ Ապաշխարանք քաշելու
վրայօք խօսելու որ ըլլանք՝ կարծեմ դեռ
չ'պիտի ըլլայ . մանաւանդ որ անհրաժեշտ
հարկաւորութիւն մը կ'ըլլայ մեզի 'Ապաշ-
խարանք, անունով հիմակուան ժամանակս
ի գործ դրած եղանակներնիս ցուցնելու ,
որոնք անանկ միջոցներ են՝ որ թէ որ չ'ըլ-
լան՝ ամրակառօյց պարիսպներու պէս փրկ-
կուէ դէմ կ'դնեն , արդեւք կ'ըլլան մեղա-
ւորին՝ քի ձրի պարգեւները ընդունելու :
Այեղեցւոյ պաշտօնեայները՝ բնաւ չ'են
մատակարարէր սուրբ խորհուրդը ան ա-
մէն խոստովանողներուն՝ որոնք պէտք եղած
ու իրենց զրուած սպաշխարանք չ'են քաշելու
Պուցէ՛ աս ըսածներնիս՝ ճշմարիտ քրիս-
տոնէութեան եւ քրիստոսի վրայ կենդա-
նի հաւատք մը ունենալով՝ շնորհիւ Տեառն
մերոյ փրկուելու վարդապետութեան դէմ
երեւնայ քանի մը մեզնէ տարբեր քրիս-
տոնեայներուն . բայց սակայն կ'աղաչեմ
իրենց որ մինչեւ որ խօսքիս վախճան մը
տամ նէ՝ համբերող եւ երկայնամիտ ըլ-
լան . որ թէրեւս ներող ալ պիտի ըլլան աս
վարդապետութեանս . եւ չ'եմ կարծեր՝ որ
ասիկայ իրենց մէջ ալ անընդունելի , հեր-
քելի , եւ քի Նկեղեցիէն հալածուելու ար-
ժանի վարդապետութի մը համարուած ըլլայ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՅ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

“ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԻՒՆ” ԱՆՈՒՆՈՎ

ԳՈՐԾԱԾԱԾ ՄԻՋՈՅՆԵՐԸ

Բոլոր «ծոյլերուն եւ անհաւատներուն»
»սպաննողներուն» ու կախարդներուն եւ
»կռապաշտներուն» ու դեղ տուողներուն»
»եւ բոլոր սուտ զրոյց ամբարիշտներուն»,
որոնց բաժինը կրակով ու ծծումբով այ-
րած լճին մէջն ըլլալու է՝ (յայտ. 21. 8)
աս ապաշխարանքները կ'դրուին՝ իրենց
մեղքերը խօստովանելուն,

Աղօթել հանապազ . (յստուածայինա ծոյլ եղող-
ներուն)

«Պէտք է ամէն ատէն աղօթք ընել ու
»չ'ձանձրանալ: . . . Ուստի ալ արթուն
»կեցէք՝ ամէն ատէն աղօթք ըրէք, որ արժա
»նի ըլլաք ան բոլոր ըլլալու բաներէն ազա-
»տուելու, եւ Որդւոյ մարդոյ առջեւը կայ-
»նելու» . (Ղուկ. 18. 1, եւ 21. 36) «Նե-
»ղուծեան համբերեցէք . աղօթքի ստեպ
»կացէք» (Հռոմ. 12. 12) «Շարունակ ա-
»ղօթքի, ետեւէ եղիք . անոր մէջը արթուն
»մնալով գոհութիւնով: (Սողոս . 4 . 2)
«Մեղադար աղօթք ըրէք: Մէն բանի մէջ
»գոհութիւն տուէք . ինչու որ աս է Աս-
»տուծոյ կամքը Բրիտանա Յիսուսով ձեր

”վրայ” : (Ա. թ. ես. 5. 17—18) “Ամէն աւ-
”ղօթքով ու խնդրուածքով ամէն ատեն
”աղօթք ըրէք Հոգուով, ու անբանին վրայ
”հսկեցէք բոլորովին համբերութիւնով ու
”աղաչանքով՝ ամէն սուրբերուն համար,
”(ինձի համար ալ. որ ինձի խօսք տրուի
”երբոր բերանս բանամ, համարձակ ցու-
”ցնեմ Աւետարանին խորհուրդը)” (Ե-
փեա. 6. 18—19)

Միշտ գոհութիւն մատուցանել Աստուծոյ. (գլխ-
գոհներուն)

“Ամէն ատեն ամէն բանի համար գո-
”հութիւն տուէք Հօրը ու Աստուծոյ՝ մէր
”Տէր Յիսուս Քրիստոսի անունովը” :
(Եփեա. 5. 20) “Ամէն ինչ որ կ’ընէք խօս-
”քով ու գործքով, բոլորը Տէր Յիսուսին
”անունովը ըրէք. գոհացող եղիք Աստուծ-
”մէ ու Հօրմէն Անով” : (Վորոս. 3. 17)
“Ամէն ժամանակ Տէրը պիտի գովեմ.
”Անոր գովութիւնը միշտ իմ բերանս պի-
”տի ըլլայ” : (Սաղ. 34. 1) “Անոր համար
”մենք ալ. . . չ’ենք դադարիր ձեզի հա-
”մար աղօթք ընելէն. . . որ դուք Տէրոջը
”արժանի ճամբուն մէջ քայլէք. . . Գո-
”հանալով Հօր Աստուծմէն” , . . . (Վո-
րոս. 1. 9—10—12)

Խոնարհ ըլալ. (Մեծասիրտներուն)

“Տէրը իր ժողովուրդին կ’հասնի . խոնարհները փրկու թիւնով պիտի փառաւորէ” (Սաղ . 139 . 4) Տէրոջը առջեւը խոնարհեցէք , ու ան ձեզ կ’բարձրացընէ” (Ճակ . 4 . 10) “Ամէնքդ ալ մեկզմեկու հետ խոնարհութիւն ունենայք . ինչու որ Աստուած ամբարտաւաններուն դէմ կ’կենայ , խոնարհներուն շնորհք կուտայ : Աստուծոյ հզօր ձեռքին տակը խոնարհեցէք , որ ձեզ ժամանակին բարձրացնէ :” (Ա Պետ . 5 . 5—6) Խոնարհութիւնով մեկզմէկ ձեր անձէն լաւ սեպեցէք :” (Փիլիպ . 2 . 3)

Իրեն դէմ եղած յանցանքը ներել . (ամենուն)

“Բւ երբոր աղօթքի կ’կայնիք՝ ներեցէք թէ որ մեկուն դէմ բան մը ունիք . որպէս զի ձեր Հայրն ալ որ երկինքն է , ներէ ձեզի ձեր յանձանքները : Բանզի թէ որ դուք չ’ներէք , ձեր Հայրն ալ՝ որ երկինքն է , չ’ներեր ձեզի ձեր յանցանքները :” (Մարկ . 11 . 25—26) “Ուստի ինչպէս Աստուծոյ ընտրեալները՝ սուրբերու սիրելիներ՝ վրանիդ հագէք գուժը . . . իրարու ներելով , իրարու թողութիւն տալով՝ թէ որ մէկը մեկումը դէմ տրուտունջ մը ունենայ . ինչպէս որ Աստուած

” Բրիստոսով ձեզի թողութիւն տուաւ ,
” անանկ ալ դուք ” : (Աողոս . 3 . 12—13)
“ Մեկզմեկու հետ անոյշ եղիք , գթած ,
” ներելով մեկզմեկու , ինչպէս որ Աստ-
” ուած՝ Բրիստոսով ներեց մեզի ” : (Եփես .
4 . 32)

Ըրած վնասը հատուցանել . (ամէնուն)

“ Ըրած մեղքերը խոստովանի . ու գը-
” լուխը (ամբողջ գողունին) հատուցանէ
” փոխանակ յանցանացը . նաեւ երրորդ
” մասն ալ աւելցնէ անոր վրայ ու անոր
” տայ՝ որուն դէմ յանցանքը գործեց ” :
(Թուոց . 5 . 7)

Բոլոր մեղքերը մեկդի ձգել . (ամէնուն)

“ Սուտի դուք ալ մեկդի թօթուեցէք
” ան ամենը . բարկութիւնը , սրտմտութիւ-
” նը , չարութիւնը , հայհոյութիւնը , խեղ-
” կատակութիւնը ձեր բերաններէն , իրա-
” րու սուտ մի զրուցէք . հին մարդը իր
” գործքերովը ձեր վրայէն հանեցէք ” . (Աո-
ղոս . 3 . 8—9) “ Սրեմն մեկդի ձգելով
” ամէն չարութիւնը ու ամէն խաբէու-
” թիւնը՝ ու կեղծաւորութիւնները , եւ
” նախանձը ու ամէն չարախօսութիւնը ,
” նոր ծնած երախայներու պէս՝ բանական
” ու անխարդախ կաթին փափաքեցէք ” :
(Ա Պետ , 2 . 1—2) “ Ստութիւնը մեկդի

„ձգեցէք . . . Բարկանաք նէ՛ մեղք մի՛
 „գործէք . արեւը ձեր բարկութեանը վրայ
 „մարը չ'մտնայ : . . . Ան որ գողութիւն կ'ը-
 „նէր , ալ թող չ'գողնայ . . . Ամենեւին
 „տգեղ խօսք մը ձեր բերնէն չ'ելլէ . . .
 „Ամէն լեղիութիւն ու բարկութիւն՝ ու
 „սրտմտութիւն՝ եւ աղաղակ՝ ու հայհոյ-
 „ութիւն վերցուի ձեզմէ ամէն չարու-
 „թիւններով մեկտեղ ” : (Եփես . 4 . 25—
 26—28—29—31) “Ա՛յլի . . . կենաք
 „գուք պոռնկութենէն . . . ինչու որ Աստ-
 „ուած մեզ պղծութեան չ'կանչեց , հապա
 „սուք ըլլալու ” : (Ա . Թես . 4 . 3—7) “Աստ-
 „տի մե՛ք ալ՝ որ այսքան վկայներուն բազ-
 „մութիւնը մեր բոլորտիքը պատած ու-
 „նինք , բոլոր հպարտութիւնները մէկդի
 „ձգենք՝ եւ մեզի կցորդ եղած մեղքը ” :
 (Եբր . 12 . 1)

Մարմնաւոր փոփաքները սպաննել . (ամէնուն)

“Թէ որ հոգիով մարմինին գործքերը
 „սպաննէք , պիտի ապրիք ” : (Հռովմ . 8 .
 13) “Աստի ձեր երկրաւոր անդամները
 „սպաննեցէք . մէկդի՛ ձգեցէք պոռն-
 „կութիւնը , պղծութիւնը , աղտեղու-
 „թիւնը , չար բաներու ցանկութիւնը , ու
 „ազահութիւնը՝ որ կռապաշտութիւն է ” .
 (Սողոս . 3 . 5) “Անոնք որ Քրիստոսիններն

”են՝ իրենց մարմինը . խաչ հանեցին
”ԲՆԱԿԱՆ կիրքերով ու ցանկութիւններ
”րով մէկ տեղ” : (Գաղ . 5 . 24) :

Իւ անձը ուրանալ . (ամէնուն)

“Թէ որ մէկը իմ ետեւէս գալ կ’ուզէ՝
”Թող ինքզինքը ուրանայ , եւ իր խաչը առ
”նէ՝ ու իմ ետեւէս գայ” : (Մատ . 16 . 24)

Մարմինը ներել Աստուծոյ ուզածին պէս . (կամա
պաշտներուն , ու նաեւ ամէնուն)

“Անոնք որ Աստուծոյ կամքին պէս կը
”չարչարուին , իրենց հոգիները հաւատա
”րիմ Ստեղծողին թող յանձնեն քարի
”գործելով” : (Ա . Պետ . 4 . 19) Իմ մար
”մինս կ’նեղեմ՝ ու կ’հնազանդեցնեմ , որ
”չ’ըլլայ թէ՛ ես որ ուրիշներուն քարոզե
”ցի , ինչնիրենս խոտելի գտնուիմ : (Ա .
Սորն . 9 . 27)

Աստուծոյ ուզածին պէս տրամիլ . (ամէնուն)

“Արդ ուրախ եմ , չէ՛ թէ որ տրամե
”ցաք , հապա որ ապաշխարութեան համար
”տրամեցաք . որովհետեւ դուք Աստուծոյ
”ուզածին պէս տրամեցաք , անանկ որ մէկ
”բանով մը մեզմէ զրկանք չ’քաշէք : Ինչու
”որ Աստուծոյ ուզածին պէս եղած տրու
”մութիւնը՝ ապաշխարութիւն կ’գործէ
”փրկութեան համար՝ որ զղջանալու բան
”չէ : Աւստի նոյն բանը որ դուք Աստու

„ճոյ ուզածինսպէս տրտմեցաք, ձեր մէջը
„որչափ ջանք գործեց, կամ չքմեղու-
„թիւն” . . . (Բ կորն. 7. 9—10—11) “Թէ
„որ իր չարչարանացը կցորդ ըլլանք, անոր
„փառացնալ հաղորդ պիտի ըլլանք” (Հռով.
8. 17) “Շատ նեղութիւններով պէտք է
„մեզի Աստուծոյ թագաւորութիւնը մըտ-
„նել” : (Գործ. 14. 21)

Սգալ. (ամէնուն)

“Տառապանք քաշեցէք, սուգ ըրէք ու
„լացէք. ձեր խնդումը սուգի գառնայ, ու
„ձեր ուրախութիւնը տրտմութեան”
(Յակ. 4. 9)

Տերօջը գառնալ ապաշխարանքի պտուղներով. (մեղ-
քի մէջ ապրողներուն)

“Ու հիմայ ձեր Տէր Աստուածը կ’ըսէ.
„ինձի դարձիք ձեր բոլոր սրտովը. պահ-
„քով, ու լալով եւ կոծով” (Յովել, 2. 12)

Ամէն գէշ բաներէ ետ կենալ. (չարագործներուն)

“Եւ մէն բան փորձեցէք, աղէկը ընդ ու-
„նեցէք. ամէն գէշ բաներէն ետ կեցէք”
(Ա. Թէսաղ. 5. 22—23)

Համբերել. (անհամբերներուն)

“Եւ որ մինչեւ վերջը համբերէ, անիկայ
„պիտի ապրի” (Մատ. 24. 13) “Ձեր
„համբերութիւնովը հոգինիդ պիտի ստա-
„նաք” : (Հռով. 21. 19) “Թէ որ համբե-

»բենք՝ Անոր հետն ալ պիտի թագաւո-
»բենք» : (Բ Տիմ. 2. 12) «Լորանելի է ան
»մարդը որ փորձութիւններու կ'համբե-
»րէ» : (Յակ. 1. 12) «Լ'նոնք՝ որ բարի
»գործքերու մէջ համբերութեամբ կ'կե-
»նան, փառք ու պատիւ եւ անմահութիւն
»կ'խնդրեն, (Որոնք որ են) յաւիտենական
»կեանքերը» : (Հռովմ. 2. 7)

Հաւատարիմ ըլլալ մինչեւ 'ի մահ. (անհաւատարիմ եւ
զոհներուն)

«Մի վախնար ան բաներուն համար որ
»պիտի չարչարուիս մինչեւ 'ի մահ
»հաւատարիմ եղիր» (Յայտ. 2. 19)

Բարիք գործել. (ամէնուն, մանաւանդ աս բանս
ընելու ծուլացողներուն)

«Լ'ս աշխարհիս մէջ եղած հարուստ-
»ներուն պատուէր տուր՝ որ չ'հպարտա-
»նան. . . բարիք գործեն, բարի գործքե-
»րով հարուստնան» . . . (Ա Տիմ. 6. 17-
18) «Մի որ երկու հանդերձ ունի՝ մէկը
»թող չ'ունեցողին տայ. եւ ոմ որ կերա-
»կուր ունի՝ թող անանկ ընէ» : (Ղուկ. 3. 11)

Հաստատ յոյս ունենալ. (յուսահատեալներուն)

«Կ'բաղձանք որ ձեզմէ ամէն մէկը նոյն
»ջանքը ցուցնէ յոյսին հաստատուելուն՝
»մինչեւ վերջը» : (Եփր. 6. 11) «Լ'ն հա-

»մարձակութիւնը եւ յոյսին պարծանքը
»մինչեւ վերջը հաստատ բռնե՛նք
»ինչու որ մենք Քրիստոսի մասնակից ե-
»ղանք . միայն թէ ան հաստատութեան
»սկիզբը մինչեւ վերջը պինտ բռնե՛նք» :
(Անդ . 2 . 6—14) «(Յոյսը բնաւ ամօթով
»չ'ձգեր» : (Հռովմ . 5 . 5)

Ծոմ պահել . (ամէնուն մանաւանդ կամապաշտնե-
րուն)

«Իմ անձիս ծոմ պահելովը լացի , ու աս
»ինձի նախատինք սեպուեցաւ» : (Սաղ .
69 . 10)

Քահանայն մէկը խոստովանեցնելուն՝ իր
մեղացը համեմատ ուրիշ զանազան ապաշ-
խարանքներ ալ կ'դնէ իրեն՝ Աստուծոյ խօս-
քին նայելով : () որ օրինակ . թէ որ Աս-
տուծոյ ահաւոր Անունը զուր եւ սնտի ,
մանաւանդ սուտ տեղը բերանը առնելու ,
զանի վկայ կոչելու չար սովորութիւնը ու-
նեցող մէկն է խոստովանողը , իր առանձին՝
կամ եկեղեցեալ աղօթելու ատեններէն
զատ՝ բնաւ Աստուծոյ անունը բերանը
չ'առնել ապաշխարանք կ'դնէ անոր : Թէ
որ իր հայրը ու մայրը , կամ ազգը , որ ծը-
նողքը սեպուած է , անարգելու եւ անպա-
տիւ ընելու կ'յաճախէ , բարկութեամբ ,

հակառակութեամբ, հայհոյութեամբ, կրք-
 տամբանօք՝ թէ եւ իրաւունք ունենալով
 կամ չ'ունենալով ամենեւին հեղութեամբ
 վարուիլ կ'պահանջուի անկէ այնուհետեւ՝
 ամէնուն հետ, եւ ամէն հակառակութենէ
 ու վայրապար վիճաբանութիւններէ հե-
 ու ու կենալ: Թէ որ սպանութիւն է ըրեր՝
 թէ շնութիւն, թէ գողութեամբ, թէ կր-
 ուիւով, եւ թէ այլ ինչ պատճառաւ, գի-
 շեր ցերէկ աղօթից պարապելու եւ կրցա-
 ծին չափ մարմինը ճ'նշելու հարկաւորու-
 թիւն ունենալը կ'ճանուցուի իրեն, թէ
 ծոմապահութեամբ, թէ առ ժամանակեայ
 հրաժարմամբ ամուսնական պարտուց, եւ
 ամբողջ գողունին տերոջը դարձնելու պար-
 տաւորութիւնը կ'իմանայ Քահանայէն:
 Եւ որովհետեւ գողութիւնը ընդհանրաւ-
 պէս ազահութենէ կ'պատճառի, կամ հա-
 րստանալու ու աշխարհի զբօսանքները վա-
 յելելու փափաքէն, Քահանան կ'ըսէ իրեն՝
 որ շատ ողորմութիւններ տալու կ'պար-
 տաւորի աղքատներուն, (որպէս զի ազա-
 հութեան ոգին մարեցնէ իր սրտին մէջ)
 որով իր գանձը երկինքը կ'դիզէ: Եւ կ'ստի-
 պէ նաեւ շարունակ Եկեղեցի երթալով
 Աստուածային պաշտամանց ներկայ ըլլալ,
 եւ մեկզմեկու վրայ աղօթելու պարտաւո-

բուժիւնը . որ եւ ասով Աստուածպաշտու
թեան եւ եղբայրսիրութեան հուրը կ'ար-
ծարծէ իր սրտին մէջ .

Աւ թէ որ աս դրած ապաշխարանքնե-
րը չ'քաշէր , եւ կ' յաճախէ իր մեղքերուն ,
կ'խրատէ զինքը սիրով , ու կ' յորդորէ՝ որ իր
զղջման թողութիւնը՝ թերակատար ա-
պաշխարութեամբ եւ մեղօք յերկնից չը
կրնայ ընդունելը գիտնալով՝ ջանայ զանի
ձեռք ձգելու , եւ իր բոլոր սրտովը զղջա-
լով՝ իրմէն դուրս ՚ի շինութիւն եւ յուղ-
ղութիւն իր բարբին ապաշխարանքները
քաշէ , եւ հչ իբրեւ ասոնցմով գնոյ առ-
նելու համար իր վրկութիւնը : Աւ թէ որ
տակաւին անգեղջ կ'մնայ , ալ արձակում
ըսել տալը անկարելի է , թէ եւ ամբողջ
Հայք վրան թափին . որովհետեւ՝ ինքը չ'է
թողութիւն տուողը , այլ Աստուած՝ որուն
միայն միջնորդ մը կ'ըլլայ անոր վրայ աղօ-
թելով՝ եւ սատանային լուծէն արձրկե-
լով , յանուն Ամենասուրբ Երրորդութեան :

Աւ թէ որ միեւնոյն անձը շատ անգամ
միեւնոյն մեղքերը խոստովանելով , կամ
հերետիկոսական կարծիք մը յայտնելով
չ'զղջար ՚ի բոլոր սրտէ , իրեն սպառնացող
կորուստը իրեն կ'գուժէ . շատ անգամ խը-
րատելով զինքը այն ինչ կարծիքէն կամ

մոլութենէն ու մոլորութենէն հեռացնելու եւ օտարացնելու համար . եւ վերջապէս տեսնելով՝ որ ՚ի զուր կ'երթայ կոր իր ջանքը , եւ Եկեղեցին անոր պատճառաւ պիտի հայհոյուի , (որ անանկները՝ ուրիշներու պէս՝ սոսկապէս քահանային բերնէն ելած «կ'արձակեմ» բառէն՝ եւ ոչ իրենց սրտանց զղջալէն կ'կարծեն առնել մեղաց թողութիւնը) , կրկին կրկին ազդարարութիւն կ'ընէ իրեն՝ որ Եկեղեցին իր վերջին միջոցին ձեռք պիտի զարնէ , այսինքն , իր վերջին վճիռը պիտի հրատարակէ իրեն դէմ , զինքը խրատելու եւ իր «Մարմինը» սատկեցնելու համար , որ Հոգին փրկուի «Յիսուսի Բրիստոսի օրովը» : (Ա . Կորն . 5 . 50) Միայն ան դիտաւորութեամբ՝ որ զղջայ՝ ու դառնայ իր մեղքերէն : Եւ այս ստոյգ է որ՝ երբ դառնայ ու ըսէ «կ'ապաշխարեմ»՝ կ'թողուի անոր երկինքը՝ ու երկրի վրայ հրապարակաւ : Եւ ճիշդ՝ Պօղոսին ըրածին պէս (Ա . Տիմ . 1 . 20) անոր ալ կ'ընեն՝ թէ որ քահանային ու նաեւ Եկեղեցւոյ առաջնորդին ալ մտիկ չ'ընէ :

Վերջապէս քահանայն՝ ամէն ո՛վ եւ ինչ մեղքի Տէր մէկը խոստովանցնելուն կ'յորդորէ խոստովանողը որ աղքատներուն

ողորմութիւն տալու զանց չ'առնէ . «վասն
» զի անողորմ դատաստան պիտի ըլլայ (կ'ը-
» սէ) անոր , որ ողորմութիւն չ'ընէր . ինչո՞ւ
» որ ողորմութիւնը բարձրագլուխ կ'պար-
» ծենայ դատաստանին դիմացը : » (Յակ .
2 . 13)

Ահա ասոնք են Հայոց գործածած ա-
պաշխարանքները , նաեւ սուրբ գիրքերը
եւ յատկապէս Դաւթի Սաղմոսները կար-
դալը . եւ աս ամէն բան՝ չ'է թէ կարճ
միջոցի մը մէջ ըլլալով փրկութիւնը ծա-
խու առնելու համար կ'ըլլայ . եւ կամ
փրկութիւնը՝ ասոնցմով կ'ըլլայ , այլ՝ ասոնք
միայն մեր տկար եւ վատթար բնութիւն-
ներնիս ճանչնալու ցոյցերն են , որ կը ճանչ-
նանք մեղքերնիս ճանչնալով , եւ որոնցմով
միայն Քրիստոսի շնորհիւ թողութեանը
կ'ապաւինիմք : Աս բաներուն մեծ մասը
կարծեմ Անկլիքանք եւ բոլոր միւս բո-
ղոքողներն ալ անոր պէս կ'ընդունին . եւ
ուստի՝ իրաւունք ունենալ կը համարիմ՝
որ Հայոց Եկեղեցին աս արարողութեանս
համար ալ դատապարտելի չ'կրնար ըլլալ
քանի մը մասնաւոր Եկեղեցիներէ :

Ա երջ կուտամ աս կարճառօտ նամակ-
նուս խորին յարգանք աղաչելով մեր

Համազգի Եղբայրներուն , յորդորելով
 սիրովն Քրիստոսի եւ Եղբայրութեան ,
 որ ամէն հովի շարժմունքին մտաց առա-
 գաստներնին չ'դարձնեն անոր ուղղու-
 թեանը . այլ թողելով անոր կառավարու-
 թիւնը Ղեկաւար Սուրբ Հոգւոյն՝ որ ինքը
 միայն գիտէ աղէկ կառավարել եւ շակել
 մեր ճամբան՝ Արքունի պողոտային մէջ ,
 աղաչեմք ամենայն Թախանձանօք 'ի մի
 ձայն եւ 'ի մի բարբառ «Տէր Աստուած
 » մեր , մեզի խաղալութիւն տնւր» : (Եսայ .
 26 . 12) եւ « Զանալով Հոգւոյն միաբա-
 » նութիւնը խաղաղութեան կապովը պա-
 » հելու , » (Եփես . 4 . 3) ամէն խռովու-
 թիւններու առիթ եղող բաները՝ եւ թէ
 որ պատահի , ինչքերնիս եւ անձերնիս ալ զո-
 հենք միայն թէ Եկեղեցին խաղաղ ու հան-
 դարտ , եւ Երկնային կեանք մը՝ երկրիս վրայ
 վարելու կարող ըլլայ , Հօր՝ եւ Արդւոյ եւ
 Սուրբ Հոգւոյն շնորհքովը . . .

1852 . ՆՈՅԵՄԻԵՐ

Մ . Տ . Ս
 ԱՇԱԿԵՐՏ ՈՄՆ
 ՅԱՆՈՒՆ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԴՊՐՈՅԻԿ
 ՈՐ Ի ՅՕՐԹԱԳԻԻՂ

480P

2013

4645